

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

- Werkdocument - Overzicht programma's en materialen sociaal emotionele ontwikkeling

Voor leerkrachten van het SO en VSO
en ondersteuners van mensen
met een verstandelijke beperking

Auteur(s) Marijke Lammers
Datum 4 augustus 2009
© MOVISIE

MOVISIE Kennis en advies voor maatschappelijke ontwikkeling

MOVISIE is hét landelijke kennisinstituut en adviesbureau voor maatschappelijke ontwikkeling. We bieden toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken op het terrein van welzijn, participatie, zorg en sociale veiligheid. In ons werk staan vijf actuele thema's centraal: huiselijk & seksueel geweld, kwetsbare groepen, leefbaarheid, mantelzorg en vrijwillige inzet.

We investeren in de kracht en de onderlinge verbinding van burgers. We doen dit door maatschappelijke organisaties, overheden, maatschappelijk betrokken bedrijven en burgerinitiatieven te ondersteunen, te adviseren én met hen samen te werken. Lokaal of landelijk, toegesneden op het vraagstuk en de organisatie. Zo kunnen deze organisaties en hun professionals hun werk voor de samenleving zo goed mogelijk doen.

Kijk voor meer informatie op www.movisie.nl.

COLOFON

Auteur(s): Marijke Lammers
Projectnummer: P9091/P8104
Datum: 4 augustus 2009
© MOVISIE
Bestellen: www.movisie.nl

Inhoud

Inhoud	1
Inleiding.....	3
Deel 1. (Les)programma's sociale vaardigheden	4
1.1 PAD-leerplan	5
1.2 Leefstijl voor jongeren	8
1.3 Methode STIP.....	11
1.4 Kanjertraining.....	13
1.5 Sociale vaardigheden voor jonge kinderen	15
1.6 Het blauwe boek	16
1.7 Ik, jij en wij	17
1.8 Jij en ik	18
1.9 SOVAS & Sova-in-de-klas, sociale vaardigheden stimuleren	20
1.10 Beter omgaan met jezelf en de ander	22
1.11 Kinderen en ... hun sociale talenten	23
1.12 Soemo kaarten.....	25
1.13 Klets! Opkomen voor jezelf.....	26
1.14 Leergang Nederlands & sociale competentie.....	27
1.15 Ik & de Ander	28
1.16 Levensvaardigheden ('Tel tot tien! Eerst denken dan doen')	29
1.17 Bekijk het maar!	30
1.18 Stel je voor.....	31
1.19 Leefsleutels.....	32
Deel 2. Trainingen / lespakket / programma sociale vaardigheden	35
2.1 Ben je GROOT of ben je klein	36
2.1 TUM TUM.....	37
2.2 Samen sterker Terug Op Pad (STOP).....	39
2.3 Ho, tot hier en niet verder ...!	40
2.4 Mag ik meedoen? & Zal ik me even voorstellen.....	42
2.5 Schatjes katjes watjes?	45
2.6 Aardig Vaardig.....	47
2.7 Sociaal competentiemodel	48
2.8 Goldstein	50
2.9 Ik, jij, wij samen.....	51
Deel 3. Materialen, lespakketten sociale vaardigheden	52
3.1 Babbelspel	53
3.2 Een doos vol gevoelens.....	53
3.3 Een huis vol gevoelens en axen	54
3.4 Eigenwijsjes	55
3.5 Goed Gedaan Map	55
3.6 Tintelboeken.....	56
3.7 Uitstekend goed	57
3.8 Uit de schaduw	57
3.9 Kijk en beleef.....	58
3.10 Kleintje Nee en GROTE Nee	58
3.11 Kinderkwaliteitspel werken met kinderkwaliteiten in de klas.....	59
3.12 Hé, doe je mee?	59
3.13 Emotieboekjes.....	60
3.14 The emotion game.....	60

3.15 Het sociale vaardighedenkwartetspel de Coole Kikker	61
3.16 Het Coole Kikker Plan.....	62
3.16 Samenspel tegenspel spel	63
Deel 4. Achtergrond informatie	64
4.1 Denken, voelen, doen.....	65
4.2 Wat is er?.....	65
4.3 Groeipijnen in sociaal contact	66
4.4 Ik kon mijn adem niet ademen	66
4.5 Luister je wel naar mij?	66
4.6 Vogel: over omgaan met leeftijdsgenootjes	66
4.7 Waardig en vaardig in het leven.....	67
4.8 Zorg voor school en thuis.....	67
4.11 De sociaal-emotionele ontwikkeling evalueren	68
4.12 Interculturele sociale vaardigheden op de basisschool	68
Bronnen.....	69

Inleiding

Sociale vaardigheden en het kunnen omgaan met emoties zijn competenties die noodzakelijk zijn om op een prettige en constructieve manier te kunnen deelnemen aan het maatschappelijke leven. Aandacht voor de sociale emotionele (en seksuele ontwikkeling) en sociale vaardigheden is voor alle kinderen belangrijk, maar voor kinderen en jongeren met een beperking geldt dit nog meer. Voor hen verloopt de sociaal-emotionele en seksuele ontwikkeling immers minder vanzelfsprekend.

Kinderen en jongeren met een beperking hebben vanaf jongs af aan extra ondersteuning nodig als het gaat om de sociale, emotionele en seksuele ontwikkeling. Zij hebben veel steun nodig om verbale en niet-verbale boodschappen van henzelf en van anderen te begrijpen en om adequaat gedrag te ontwikkelen. Speciale programma's of trainingen kunnen, naast aandacht voor de thematiek in de alledaagse omgang, erg belangrijk zijn.

In dit overzicht worden diverse lesprogramma's, trainingsprogramma's en materialen beschreven rond de sociale en emotionele ontwikkeling en sociale vaardigheden. Het gaat om zowel lesprogramma's en materialen voor het (speciaal) basisonderwijs en voortgezet onderwijs, als om programma's en materialen die zijn bestemd voor het jongerenwerk of de zorg- en hulpverlening. In een ander overzicht van MOVISIE zijn programma's en materialen rond relationele en seksuele vorming opgenomen.

Lang niet alle (les)programma's en pakketten die in dit overzicht zijn opgenomen, zijn specifiek gericht op mensen met een verstandelijke beperking. Toch zijn de algemene programma's opgenomen omdat zij een inspiratiebron kunnen zijn en wellicht met enige aanpassing geschikt kunnen zijn voor mensen met een verstandelijke beperking. De praktijk wijst immers uit dat aanpassingen altijd nodig omdat programma's steeds op maat moeten worden gemaakt voor de specifieke doelgroep op dat moment. (Lammers & Meintser, 2005).

Het overzicht bouwt voort op de bij TransAct in 2005 verschenen publicatie *'Preventie van seksueel misbruik bij vrouwen en mannen met een handicap - noodzaak, doel en effectiviteit van preventieactiviteiten - overzicht programma's en materialen'*.

Op speurtochten voor diverse projecten en opdrachtgevers komen nieuwe programma's en materialen boven water. MOVISIE vindt het belangrijk om 'up to date' informatie te kunnen verstrekken. Vandaar dat dit overzicht niet in 'full colour' verschijnt, maar alleen via de website www.movisie.nl en www.begrensdiefde.nl is te downloaden.

MOVISIE hoopt met dit overzicht professionals in zowel zorg- en dienstverlening als onderwijs en dagbesteding aan kinderen, jongeren en volwassenen met een beperking te stimuleren om preventieactiviteiten vorm te geven die aansluiten bij leeftijd, handicap, ontwikkelingsniveau, sekse en achtergrond van de perso(n)en waar het om gaat.

Marijke Lammers,
MOVISIE Utrecht, mei 2009

Deel 1. (Les)programma's sociale vaardigheden

1.1 PAD-leerplan

Programma Alternatieve Denkstrategieën.

Lessen voor de sociale en emotionele competentie in de basisschool.

Greenberg, M. (e.a.); Freriks, K. (bew.).

Korte beschrijving

Het Programma Alternatieve Denkstrategieën (PAD-leerplan) is een vertaling en bewerking van het Amerikaanse PATHS-curriculum. In de loop der jaren is het leerplan zowel in de VS als in Nederland meermaals bijgesteld, uitgebreid en toegespitst voor gebruik in diverse onderwijsituaties in het regulier en speciaal onderwijs. De lessen richten zich op vier aspecten van de sociale competentie, te weten:

1. Zelfbeeld: hoe waardeer en zie ik mijzelf?
2. Zelfcontrole: hoe stem ik mijn gedrag op mijn emoties af?
3. Emoties: hoe ga ik om met de emoties van mijzelf en de ander?
4. Probleemoplossingstrategieën: hoe kan ik op bevredigende wijze een probleem oplossen?

PAD kent twee vormen: PAD voor de Brede Doelgroep en PAD voor Specifieke Doelgroepen. De kern van het PAD-leerplan voor de Brede Doelgroep bestaat uit drie delen met lesbeschrijvingen.

Deel 1 gaat over het ontwikkelen van zelfcontrole (de zogenaamde Schildpadmethode).

Deel 2 over gevoelens.

Deel 3 over probleem oplossen.

Het PAD-leerplan voor Specifieke Doelgroepen bevat 103 lessen en kent grotendeels dezelfde opbouw als het reguliere programma. Speciaal voor deze doelgroep is een extra lessenserie ontwikkeld die vooraf gaat aan bovenstaande onderwerpen, genaamd 'Ik ga voor PAD'. De lessen kunnen worden gezien als een basale inleiding op de overige lessen. Bij de ontwikkeling van de lessen is uitgegaan van het gegeven, dat bij veel kinderen in het speciaal onderwijs, het lichaamsbeeld en zelfbesef onvoldoende geïntegreerd zijn in de totale persoonlijkheidsontwikkeling van het kind. Hierdoor ontwikkelt het kind zich onvoldoende in sociaal- en emotioneel opzicht. De lessen zijn opgebouwd rondom de volgende drie thema's: opbouwen en verkennen van het lichaamsbeeld; visualiseren van je eigen geschiedenis; opnieuw beleven van diverse zintuiglijke ervaringen.

Het leerplan is in 2005 compleet herzien door een samenwerkingsverband tussen Seminarium voor Orthopedagogiek, Trimbos Instituut, TNO Kwaliteit van leven, NIGZ en GGD-Nederland. Deze versie is bedoeld voor de kinderen van groep 1 tot en met groep 8 van de basisschool. De versie is ook te gebruiken in scholen voor speciaal (basis) onderwijs. Het leerplan is inhoudelijk uitgebreid: er zijn nu lessen voor groep 1 t/m groep 8, die per leerjaar gebundeld zijn. Het leerplan heeft een handleiding voor de leerkracht en maakt gebruik van een gevarieerd aanbod van werkvormen.

Doelstellingen

Het PAD-leerplan heeft twee hoofddoelstellingen:

- Het bevorderen van de zelfkennis en de sociale vaardigheid van de leerlingen: leerlingen krijgen inzicht in de manier waarop hun emoties invloed hebben op hun eigen functioneren. Daardoor worden ze vaardiger in het omgaan met anderen.
- Het bevorderen van onderwijskundige en opvoedkundige processen in de groep.

De hoofddoelstellingen zijn onder te verdelen in subdoelstellingen:

- De leerlingen ontwikkelen zelfcontrole: zij bezinnen zich voordat ze handelen, ook wanneer ze van streek zijn of geconfronteerd worden met een moeilijke situatie.
- De leerlingen versterken hun gevoel van eigenwaarde. Hun zelfvertrouwen neemt toe en ze ontwikkelen vaardigheden als het geven en ontvangen van complimenten.
- De leerlingen herkennen (lichamelijke) gewaarwordingen als gevoelens en leren met welke

- woorden zij die gevoelens kunnen benoemen.
- De leerlingen weten dat nare gevoelens tot probleemsituaties kunnen leiden.
 - De leerlingen kunnen hun gedrag door middel van taal sturen. Zij kunnen zichzelf bijvoorbeeld opdrachten geven als: 'Eerst rustig worden en even wachten: tel tot 10'
 - De leerlingen kunnen over hun gevoelens communiceren en discussiëren met anderen.
 - De leerlingen zien en begrijpen verschillen en overeenkomsten tussen gevoelens, reacties en standpunten van henzelf en van anderen.
 - De leerlingen leren de relatie te zien tussen oorzaak en gevolg, waardoor ze zich meer verantwoordelijk voelen voor hun eigen gedrag.
 - De leerlingen weten en begrijpen dat hun gedrag anderen beïnvloedt.
 - De leerlingen leren nieuwe woorden die betrekking hebben op logisch denken en problemen oplossen. Ze begrijpen de woorden en kunnen ze toepassen.
 - De leerlingen kennen de stappen die nodig zijn bij het oplossen van problemen en kunnen deze toepassen.
 - De leerlingen herkennen problemen en conflicten in sociale interacties.
 - De leerlingen ontwikkelen vaardigheden in het voorkomen en/of oplossen van problemen en conflicten in sociale interacties.
 - De leerlingen raken gemotiveerder en creatiever: ze worden zich meer bewust van hun positieve gevoelens en eigenschappen, en kunnen deze beter inzetten.

Doelgroepen

Oorspronkelijke doelgroep: auditief gehandicapte kinderen van 6 tot ongeveer 12 jaar in de Verenigde Staten. Vanaf 1992-1993 werd het leerplan ook in Nederland herschreven en ingevoerd in diverse typen speciaal onderwijs en basisscholen met kinderen in achterstandssituaties.

1. Het PAD-leerplan voor de Brede Doelgroep

Dit wordt gebruikt in het regulier basisonderwijs, het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs binnen een Regionaal Expertise Centrum (REC). Het PAD-leerplan voor de brede doelgroep is gericht op kinderen van zes tot twaalf jaar, maar de ideeën en principes kunnen in de gehele basisschoolperiode worden toegepast.

2. Het PAD-leerplan voor Specifieke Doelgroepen

Deze vorm verscheen in oktober 1999 op de markt en is geschikt voor kinderen en jonge mensen met een verstandelijke en/of meervoudige handicap. Men kan hierbij denken aan scholen voor zeer moeilijk lerende kinderen, pedologische instituten en scholen of afdelingen van scholen voor kinderen die naast een auditieve of motorische handicap, ernstige ontwikkelingsproblemen hebben.

Beoordeling

Het PAD programma wordt in *Veelbelovend en effectief, een overzicht van preventieprojecten en – programma's* van het NIZW beoordeeld als veelbelovend.

Materialen

- Het PAD-leerplan is gebundeld in zeven 4-ringsbanden, formaat A4. Er zijn banden voor de groepen 1-2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8. In iedere ringband bevindt zich een katern met een handleiding voor docenten en een katern met de lessen voor het desbetreffende leerjaar.
- Twee schildpadpoppen (handpoppen) klein en groot formaat, gemaakt van zacht, groen pluuche.
- Een hard plastic doosje met 24 plastic emotiekaartjes (leerlingset).
- Een platenserie met 53 emotiegezichtjes (klassenset), formaat A4.

Praktische informatie

De invoering van het PAD-leerplan dient een beslissing te zijn van het gehele team. Het werken met PAD stelt namelijk hoge eisen aan de vaardigheden en attitudes van leerkrachten. De auteurs van het leerplan stellen als voorwaarde aan de invoering van het leerplan in de scholen, dat de desbetreffende leerkrachten een scholingscursus volgen en dat er praktijkbegeleiding ingesteld wordt op de scholen.

Voorbeeldlessen

Op de sites kunnen enkele representatieve lessen worden gedownload.
Verder is het ook mogelijk om het leerplan in de Seminarium voor Orthopedagogiek-bibliotheek in Utrecht in te zien.

Kosten

De kosten voor PAD bestaan uit twee delen: de training en het materiaal.

- De training bestaat uit een informatiebijeenkomst, twee trainingdagen en een terugkombijeenkomst, kosten: ongeveer € 4000,-.
- Materialen:
 - De prijs van het herziene PAD-leerplan € 575,- (7 mappen voor groep 1-2, 3, 4, 5, 6, 7, en 8). Het is ook mogelijk om losse delen te kopen. Per deel betaalt u € 90,-.
 - PAD-leerplan specifieke doelgroepen à € 215,55
 - PAD-handpoppen (set: 1 groot en 1 klein) à € 49,92
 - Klassensets emotiekaarten à € 13,65
 - Pakketten 30 leerlingensets emotiekaartjes à € 245,-

Contactgegevens

Seminarium voor Orthopedagogiek, telefoon 030 – 25 47 378.

www.svo.feo.hvu.nl/padleerplan. Voor algemene informatie over PAD kunt u bij het Seminarium een mapje met artikelen aanvragen via telefoonnummer 030 – 25 47 361.

1.2 Leefstijl voor jongeren

Korte beschrijving

'Leefstijl voor jongeren' is een methode om sociaal-emotionele en gezondheidsvaardigheden in het basis- en voortgezet onderwijs te oefenen. Het doel van deze methode is het stimuleren van een gezonde ontwikkeling en het voorkomen van ongewenst gedrag.

Vaardigheden die geoefend worden zijn onder andere: vriendschap, luisteren en zeggen wat je voelt, omgaan met pesten en groepsdruk, nee zeggen, weten waar je goed in bent, complimenten geven, weten wat je belangrijk en goed of slecht vindt, keuzes maken, nadenken over risico's, omgaan met verliefdheid, seksualiteit en puberteitsproblemen. Voor ieder thema is materiaal beschikbaar om meer of minder uitgebreid aan de slag te gaan, afhankelijk van wat speelt in de groep en van de beschikbare tijd. De lessen beginnen met kennismaking, creëren van veiligheid in de groep en luisterhouding. In de lessen wordt gebruik gemaakt van verschillende oefeningen, waaronder veel doe-opdrachten. Extra aandacht is er voor transfer naar andere situaties.

Er zijn verschillende lessen per thema. Per jaar zijn er 35 lessen van 50 minuten.

Er is een uitgewerkt programma voor acht ouderworkshops, om ouders zo te informeren over wat hun kinderen in de 'Leefstijllessen' leren en om ouders een aantal ondersteunende vaardigheden te leren voor de opvoeding van hun kinderen.

Doelgroep

De methode is oorspronkelijk voor het regulier onderwijs ontwikkeld.

Er zijn programma's voor verschillende doelgroepen: groep één tot en met acht van het basisonderwijs, de onderbouw van het voortgezet onderwijs en de bovenbouw van het voortgezet onderwijs/MBO.

Er zijn een aantal scholen voor speciaal onderwijs, waaronder dovenscholen, ZMLK en Mytylscholen, die met 'Leefstijl' werken. Docenten aan deze scholen volgden een training, waarin ze een vertaling maakten van het 'Leefstijlconcept' naar hun specifieke doelgroep.

Momenteel wordt onderzocht of het mogelijk is de 'Leefstijlmaterialen' digitaal beschikbaar te maken, zodat zij in het kader van trainingen aan leerkrachten kunnen worden aangepast aan de eigen doelgroep van de leerkracht.

Beoordeling

Leefstijl wordt in *Veelbelovend en effectief, een overzicht van preventieprojecten en – programma's* van het NIZW beoordeeld als veelbelovend.

Materialen

Voor groep 1-2 zijn er werkbladen; voor groep 3-8 werkboeken.

Naast de werkboeken wordt vanaf groep 5 gebruik gemaakt van 'Wat, waarom en hoe boek'. Dit is een vaardigheidstripboek met verhalen die aansluiten bij de lessen.

Voor groep 1-4 zijn er voorleesboeken met verhalen en rijmpjes.

Er zijn ook CD's met liedjes, muziek en geluiden.

Een programma voor ouderavonden is aan de handleiding toegevoegd.

Bij de methode hoort een training. Handleidingen horen bij de training en zijn niet los verkrijgbaar. CD's en (voor)leesboekjes zijn wel los verkrijgbaar.

Leerlingvolgsysteem

Leefstijl biedt een leerlingvolgsysteem op internet aan om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen van 4 - 18 jaar in kaart te brengen.

Het is zowel bruikbaar voor scholen die met de methode Leefstijl werken als voor scholen die op een andere wijze aandacht besteden aan sociaal-emotionele vaardigheden.

Veel scholen houden al jarenlang bij hoe individuele leerlingen zich cognitief ontwikkelen. Ze volgen hun intellectuele prestaties van groep tot groep.

De laatste jaren is naast cognitieve intelligentie aandacht ontstaan voor de emotionele intelligentie of de sociaal-emotionele competenties van leerlingen. Steeds meer scholen voelen de behoefte aan een volgsysteem voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Ook de inspectie stelt vaker de eis dat scholen in een vroeg stadium kunnen diagnosticeren of er problemen zijn in de sociaal-emotionele ontwikkeling van een leerling. Bij een vroegtijdige diagnose kan mogelijk het probleem opgelost worden of erger voorkomen.

De vragenlijsten gaan over de volgende thema's:

1. Praten en luisteren
2. Zelfvertrouwen
3. Gevoelens uiten
4. Omgaan met conflicten
5. Contact met anderen
6. Rekening houden met anderen
7. Opkomen voor zichzelf
8. Keuzes maken en een doel bereiken

Ook de leerlingen zelf en eventueel de ouders kunnen de vragen beantwoorden. De vragen voor zowel leraren, docenten als ouders zijn hetzelfde, steeds aangepast aan de betreffende doelgroep. Op deze wijze is het mogelijk een goed beeld van een leerling te krijgen.

Voor leerlingen van groep 1 t/m 4 is er een leerlingenvragenlijst met plaatjes die het kind in een gesprekje samen met de leerkracht kan beantwoorden. Deze vragenlijst is vooral bedoeld om de leerkracht te voorzien van ontbrekende informatie over het kind om daarna zelf de vragenlijst voor de leerkracht beter te kunnen beantwoorden.

Ga voor een demonstratie van het leerlingvolgsysteem naar ivs.leefstijl.org

Praktische informatie

Bij de 'Leefstijlprogramma's' hoort een docententraining. De docententraining (twee dagen en een terugkomdag) is een minimale voorwaarde voor de invoering van Leefstijl. In deze training wordt het programma toegelicht en inzicht gegeven in de achtergrond, doelstellingen en didactische werkvormen van 'Leefstijl'.

Op de meeste scholen voor voortgezet onderwijs is de mentor de aangewezen docent om 'Leefstijl' te geven. De docententraining van 'Leefstijl' geldt daarom als mentortraining. 'Leefstijl' wordt meestal ingeroosterd in de mentoruren.

De methode kan tevens worden ingepast in het projectonderwijs of vakken als maatschappijleer, godsdienst, gezondheidkunde of als een apart vak sociale vaardigheidstraining.

Voor ouders is het boekje 'Het begin van de puberteit' beschikbaar, welke op ouderavonden gebruikt kan worden. Het bevat tips voor het omgaan met veranderingen en problemen in de puberteit, het krijgen van meer zelfvertrouwen, het omgaan met gevoelens, jezelf zijn en blijven, het omgaan met vrienden en thuis.

Eenmalige kosten

- Docententraining
 - voortgezet onderwijs € 550,00
 - basisonderwijs € 440,00(teamtrainingen op locatie zijn ook mogelijk)
- Handleiding groep 1 en 2 € 77,--
- Handleiding groep 3 en 4 € 77,--
- Boek 'wat, waarom hoe' € 15,75
- Energizers € 17,25

Terugkerende kosten

Het leerlingenmateriaal moet ieder jaar opnieuw worden aangeschaft. In de groepen 5 – 8 wordt door iedere leerling het 'wat, waarom, hoe-boek' gebruikt.

- werkbladen 1 en 2 € 4,25
- werkbladen groep 3 – 8 € 4,25

Optionele kosten

- Prentenboek € 18,25
- Boekje voor ouders € 7,25
- Werkboeken Geweldspreventieprogramma € 15,50
- CD's € 7,25
- Kaartjes om klas in groepjes te delen € 4,95 / 9,95
- Handleiding / doewijzer tegen geweld € 50,-- (werkboek 5,95 en video 20,--)
- Werkboek ruziewijzer € 9,75
- CD-rom risicometer € 17,50

'Leefstijl voor jongeren', Lions Quest - Nederland

Tel: 020 – 426 36 90

info@leefstijl.nl

www.leefstijl.nl

Via de website kunnen proefpakketten van lessen en activiteiten, brochures, (les)materiaal en boeken worden besteld.

1.3 Methode STIP

Sociale training in de praktijk van aanvangsgroep tot eindgroep

Korte beschrijving

STIP baseert zich op de doelen uit de leerlijn sociale competentie voor 4 – 20 jarige zeer moeilijk lerenden. De leerdoelen van STIP kunnen behaald worden op 3 niveaus. Daarnaast zijn er didactische aanwijzingen voor leerlingen met een aandoeningen het autistisch spectrum en ADHD. De zogenaamde thuisbrief informeert het thuisfront over de lessen op school.

STIP heeft als doel dat de leerling gewenst sociaal gedrag vertoont op school, op het werk, thuis en op het dagverblijf en dat hij positieve relaties ontwikkelt met mensen uit de omgeving om zo optimaal mogelijk te functioneren in onze maatschappij.

De methode STIP is speciaal ontwikkeld voor het zml-onderwijs. Met behulp van geschikte leermiddelen en werkvormen wordt een optimaal leerrendement nagestreefd. Bij de doelen wordt zowel rekening gehouden met de ontwikkelingsleeftijd als de kalenderleeftijd.

Met de methode STIP kan er structureel aandacht gegeven worden aan sociale competentie gedurende de gehele schoolperiode. Dit is met name voor ZML-leerlingen van essentieel belang voor het meedraaien in de samenleving.

De volgende onderwerpen komen aan bod:

- Jezelf leren kennen en waarderen
- Goed voor jezelf zorgen
- Omgaan met gevoelens
- Aardig zijn en rekening houden met elkaar
- Positieve relaties
- Omgaan met een taak
- Hanteren van gespreks- en luister- vaardigheden

De methode voor sociale competentie omvat 8 delen voor het SO en 3 delen voor het VSO. De SO-delen bestaan uit 20 lespakketten, die in één schooljaar uitgevoerd kunnen worden. Ieder pakket bestaat uit een les, herhalingsactiviteiten (beide aanleren) en toepassingsmogelijkheden (toepassen). Een voorbeeld van een SO-lespakket is 'Samen spelen'. Samen spelen is een les die ontwikkeld is bij het doel 'de leerling heeft positieve ervaringen in het contact met anderen'. In de les wordt het samen spelen geïntroduceerd en aangeleerd met de methodepop (zie leermiddelen deel 1 en 2). De herhalingsles gebruikt andere situaties om hetzelfde doel aan te leren. De toepassingsuggesties gaan over de situaties buiten de les; in de klas, in de gang, op het schoolplein, tijdens het zwemmen, enzovoort. Hierdoor leert de leerling het geleerde toepassen in alledaagse situaties.

Doelgroep

(Zeer) Moeilijk Lerenden van 4 tot 20 jaar. De methode en leermiddelen zijn erg visueel gericht.

Praktische informatie

De lespakketten en materialen zijn ontwikkeld door CED-groep educatieve dienstverlening, in samenwerking met cluster 3 scholen.

Meer informatie bij:

- j.vos@cedgroep.nl (voor het testen van lessen op school of inzicht in de lessen te krijgen).
- l.ligtendag@cedgroep.nl (projectleider)

De CED-groep biedt eendaagse trainingen aan om met de methode te werken.

Deel 1 t/m 4: € 250,--

Deel 5 t/m 8: € 250,--

De lespakketten en materialen zijn verkrijgbaar bij: Edudesk.

Tel: 0314 - 372599

E-mail: grafisch@wedeo.nl

edudesk@wedeo.nl

Kosten: Per deel € 147,50 (handleiding, leerlingenmateriaal e.d).

Voor deel 7 & 8 zijn ook aparte leerlingpakketten: € 27,50 per deel.

1.4 Kanjertraining

G. Weide

Beschrijving

De 'Kanjertaining' is oorspronkelijk bedoeld voor kinderen die op school gepest worden en voor ouders en leerkrachten die daar mee te maken hebben. De 'Kanjertaining' heeft als doel dat het individuele kind zich gesterkt voelt, meer zelfvertrouwen heeft, beter grip heeft op sociale situaties en zijn/haar gevoelens beter kan uiten. Het werken in groepen levert hierbij een gezonde wisselwerking op. In de training leren de kinderen onderscheid te maken in manieren van reageren.

Tijdens de training wordt gebruik gemaakt van verschillende dierfiguren. De dierfiguren zijn vergelijkingen van (kinder)gedrag. Zo kan men zich gedragen als:

- Aapje; deze probeert contact te krijgen door met de pestvogel mee te doen en overal een grapje van te maken, het aapje neemt niets en niemand serieus.
- Konijn; deze denkt dat hij minder waard is dan anderen, is vaak bang en heeft last van faalangst.
- Pestvogel; deze vindt zichzelf geweldig, alle anderen deugen niet en hij bepaalt zelf wel wat hij doet.
- Tijger; dit is een kanjer, een kind dat assertief maar niet agressief is en zich in allerlei situaties goed weet te handhaven.

Door verschillende opdrachten worden kinderen zich bewust van de gedragsvormen en oefenen ze zich in het gedrag van de tijger.

In de training komen onder andere de volgende onderwerpen aan de orde: gespreksvaardigheid, interesse tonen, mening durven geven, stoppen met treiteren, zelfvertrouwen, trots zijn, uit slachtofferrol stappen en heft in eigen hand nemen. De kernwoorden daarbij zijn: vertrouwen, veiligheid en wederzijds respect.

Ouders krijgen binnen de 'Kanjertaining' een belangrijke rol. Het is van belang, dat zij de ontwikkelingen die hun kind doormaakt, begrijpen. De training is niet alleen van invloed op het gedrag van het kind, maar tevens op zijn omgeving en het gezin waar hij/zij deel van uitmaakt. Ouders worden begeleid in hun manier van reageren en er worden verschillende opvoedingsmogelijkheden besproken.

Er is onderzoek gedaan, met als doel in grote lijnen na te gaan wat de mogelijke effecten zijn van de 'Kanjertaining'. Binnen het onderwijs blijkt de training aantoonbaar positieve invloed te hebben op zowel het gedrag als de leerresultaten. Voor kinderen uit het speciaal onderwijs (Z)MLK is de 'Kanjertaining' vooral ondersteunend.

'Kanjertainingen' zijn, met positieve resultaten, gegeven binnen het speciaal onderwijs voor doven en slechthorenden en het MLK-, ZMLK-, en LOM-onderwijs.

Doelgroep

De 'Kanjertaining' is voor kinderen van 6 tot 14 jaar.

Er wordt in verschillende leeftijdsgroepen gewerkt. De methode loopt door in het voortgezet onderwijs.

De training is ontwikkeld voor het reguliere basisonderwijs, maar wordt tevens gegeven op verschillende speciale scholen, met name in het onderwijs voor doven en slechthorenden en MLK- en ZMLK-scholen.

Praktische informatie

Aanschaf van 'Het Grote Kanjerboek' is alleen mogelijk indien de bijbehorende training is gevolgd. Deze bestaat uit een tweedaagse training, aangevuld met een terugkomdag. De licentie wordt verleend aan de leerkracht die de lessenreeks goed heeft uitgevoerd. Trainingen vinden op diverse plaatsen in het land plaats.

Kosten

- Het 'Kleine Kanjerboek' (groep 2 t/m 4) € 50,00
- Leerlingenmateriaal Groot Kanjerboek € 14,50
- Leerlingenmateriaal Kanjerwerkboek bovenbouw € 8,50
- Kosten cursus (inclusief 'Het Kleine Kanjerboek', 'Het grote Kanjerboek', een werkboek voor de bovenbouw, een handleiding en vier dierenpetten) € 540,00

Momenteel werkt het Instituut voor Kanjertrainingen aan een werkboek voor groep drie en vier, een aanvullend boek voor groep zeven en acht en een werkboek 'Kanjers in de sport'. Er volgt tevens een boekje voor ouders en mogelijk ook tekenfilmmpjes om grensoverschrijdend gedrag te visualiseren.

Uitgeverij Sensus, Loenen a/d Vecht

Instituut voor Kanjertrainingen

Tel: 036 – 548 94 05

www.kanjertraining.nl

info@kanjertraining.nl

1.5 Sociale vaardigheden voor jonge kinderen

Faber, S.E.K.; Werkman, E.

Beschrijving

Een lesprogramma voor 5- tot 8-jarigen. Het programma oefent in de eerste plaats vaardigheden die tijdens samenspelen nodig zijn:

- regels en afspraken hanteren
- kunnen samenwerken en het zien van de eigen verantwoordelijkheid voor een groter geheel
- meedoen, actief zijn, initiatief nemen
- enthousiasme tonen voor de verrichtingen van een ander
- positief kunnen reageren op de initiatieven van een ander
- ruimte laten voor een ander
- materiaal kunnen delen met een ander

Uitgangspunt is dat kinderen die goed kunnen samenspelen, aantrekkelijk zijn voor andere kinderen, makkelijker vriendjes krijgen en zich constructiever ontwikkelen.

Het programma bestaat uit een serie van 14 wekelijkse trainingslessen sociale vaardigheden in groepjes van maximaal zes leerlingen. Bij voorkeur een groepje met 4 'probleemkinderen' en 2 'voorbeeldkinderen' die sociaal vaardiger zijn. Per les zijn er concrete doelen. Eén vaardigheid staat twee weken centraal. Daarnaast zijn er zeven tweewekelijkse ondersteunende groepslessen. Hierin worden dezelfde vaardigheden besproken.

Doelgroep

Groep 2, 3 en 4 van het basisonderwijs: die problemen ondervinden met vriendjes maken, niet goed aansluiting krijgen bij leeftijdsgenootje, wiens gedrag soms storend is voor anderen of die te verlegen en teruggetrokken zijn.

Praktische informatie

Het programma biedt achtergrondinformatie, informatie over didactiek, het signaleren van problemen, het samenstellen van groepjes, de invulling van de lessen, informatiebijeenkomst voor ouders, observatielijsten e.d.

Bij het programma kan het boek *de sociaal emotionele ontwikkeling evalueren* (eveneens van Faber) worden gebruikt.

- Programma Sociale Vaardigheden: € 40,50
Trainingsprogramma voor 5-8 jarigen waarin een echte duurzame gedragsverbetering wordt bereikt. (2002, 2^e herziene druk)
- Draaiboek Sociale Vaardigheden: €36,50
(scholings- en begeleidingstraject bij *Sociale vaardigheden voor jonge kinderen*)
- Sociaal emotionele ontwikkeling evalueren: € 40,50
drie gedragsinstrumenten, waaronder de landelijke genormeerde Signaleringslijst gedragsproblemen

Bureau Stevin
Sypke Faber
Tel: 0252-234 667
stevin@hetnet.nl
www.bureau-stevin.nl

1.6 Het blauwe boek

Beschrijving

'Het blauwe boek' bestaat uit een inleiding, instructiegedeelte en een gedeelte waarin de rollenspelen worden beschreven. Er zijn achtentwintig rollenspelen (inclusief twee reservespelen), die zijn bedoeld om de ontwikkeling van de sociale cognitie en de interactievaardigheden te stimuleren. Elk spel is erop gericht bezig te zijn met gevoelens, gedachten en wensen van anderen. Elk spel wordt gevolgd door een discussie, waarin de verschillende rollen en gebeurtenissen worden besproken aan de hand van het verloop van het spel en de eigen ervaringen van de kinderen.

De eerste vijf bijeenkomsten zijn voornamelijk bedoeld als warming-up. In de echte rollenspelen (6 tot en met 25) worden emoties uitgebeeld en kleine toneelstukjes gespeeld met één of twee kinderen. De spelletjes klimmen op in complexiteit.

De laatste bijeenkomst (rollenspel 26) lijkt sterk op de tweede en is bedoeld als herhaling en afsluiting van het programma. Ten slotte zijn twee reservespelletjes opgenomen waarop teruggegrepen kan worden.

Een bijeenkomst duurt ongeveer 25 minuten en dient volgens een vast patroon te verlopen. Per bijeenkomst worden vermeld: benodigde materialen, rolverdeling, thema, verhaal, tips (onder andere om het verhaal op gang te houden), vragen over het verhaal, een samenvatting en is er ruimte voor het noteren van aantekeningen en observaties. De bijbehorende illustraties kunnen eventueel als kleurplaat gebruikt worden. In de bijlagen zijn afbeeldingen opgenomen, die gebruikt worden bij de lessen.

Doelgroep

Groep 1 & 2 basisonderwijs.

Het programma is bedoeld voor kleuters, die weinig contact hebben met leeftijdgenootjes en vaak worden afgewezen. In de tekst wordt aandacht besteed aan de verschillende kinderen die met het programma kunnen werken, zoals angstige kinderen maar ook drukke en/of agressieve kinderen en allochtone kinderen.

Praktische informatie

'Het blauwe boek'

Harcourt Test Publishers, 2^e druk 2002

Prijs: € 31,00

Te bestellen via www.bol.com of de boekhandel

www.harcourttestpublishers.nl

1.7 Ik, jij en wij

Korte beschrijving

Het pakket 'Ik, jij en wij' maakt deel uit van het programma 'Sociale redzaamheid en gezond gedrag'. Het pakket is een concrete uitwerking van de kerndoelen voor het basisonderwijs betreffende deze vormingsgebieden. Het doel van het thema 'Ik, jij en wij' is de sociale en emotionele ontwikkeling van ieder kind te stimuleren. Daarbij wordt de volgende driedeling gehanteerd:

1. Bevorderen van zelfvertrouwen (zelfbeeld, zelfbewuste houding en faalangst);
2. Leren omgaan met gevoelens, wensen en opvattingen van jezelf en anderen (positieve en negatieve gevoelens, seksuele gevoelens, rolneming en rolgedrag, vooroordelen en discriminatie);
3. Ontwikkelen van sociale vaardigheden (samenwerken en omgaan met conflicten).

'Ik, jij en wij' bestaat uit een ringband met een schoolkatern en zeven groepskaternen voor de groepen 1 en 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8. Het schoolkatern bestaat uit twee delen.

- Deel 1 bevat suggesties om de dagelijkse omgangssituaties in school en omgeving te verbeteren. Daarbij wordt aandacht besteed aan sfeerverbetering, zelfvertrouwen, gevoelens, wensen en opvattingen en sociale vaardigheden. Er zijn opdrachten geformuleerd, die tijdens een ouderbijeenkomst door groepjes ouders kunnen worden uitgevoerd. Hierbij wordt een route gevolgd door de hele school. Op deze manier maken de ouders op een actieve manier kennis met de inhoud, bedoeling en aanpak van het thema 'Ik, jij en wij'.
- Deel 2 geeft informatie over zelfvertrouwen, gevoelens, wensen en opvattingen en sociale vaardigheden.

Elk groepskatern geeft suggesties om de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen te bevorderen door middel van geplande lessen en/of door in te spelen op actuele situaties.

In elk groepskatern, dus elk schooljaar, wordt aandacht besteed aan de drie hoofdthema's: zelfvertrouwen; gevoelens, wensen en opvattingen; en sociale vaardigheden.

Het aantal lessen dat gegeven wordt per aandachtsgebied, kan per groep verschillen.

In de lessen wordt gebruik gemaakt van verschillende materialen en lesactiviteiten (verhalen, versjes, liedjes, toneelstukjes, spelcircuit in de speelzaal, rollenspelen et cetera).

In het Schoolkatern staat een kort stukje over evaluatie. Daarin worden suggesties gedaan die kunnen helpen bij de evaluatie van de gegeven lessen.

Ook zijn er aanwijzingen voor het analyseren van de groeps sfeer. Aan de hand van negentien vragen krijgt de leerkracht informatie over: de kwaliteit van de groeps sfeer; relatie leerkracht-leerling; leerlingen onderling; onderwijsprogramma-groepsgebeuren.

Doelgroep

Leerlingen van groep drie tot en met acht van het reguliere basisonderwijs.

Praktische informatie

'Ik, jij en wij' (pakket)

Houterman, K.; Snoek, C.; Glazenburg, I. (e.a.); Houten: Wolters-Noordhoff Basisonderwijs, 1993-1994

Prijs: € 750,00

Te bestellen bij HCO (Haags Centrum voor Onderwijsbegeleiding)

Tel.: 070 – 44 828 17

www.hco.nl

1.8 Jij en ik

Zeger van Mersbergen

Beschrijving

JIJ EN IK is een methode die de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen in een brede context plaatst. JIJ EN IK verbindt de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen met waarden en normen. Voorts zijn er links naar sociale redzaamheid en gezond gedrag.

De voornaamste doelen van het lesprogramma zijn:

- bevorderen van sociaal gedrag
- bevorderen van moreel besef (waarden en normen)
- bevorderen van een gezonde emotionele ontwikkeling

De lessen worden steeds geïntroduceerd door een deel van een vervolgverhaal, waarin zes kinderen de hoofdrol spelen. Voor elk leerjaar is er een nieuw avontuur. Bij het klimmen der leerjaren groeien en ontwikkelen de kinderen zich, net als de leerlingen van de doelgroep.

De uitgever stelt dat de lessen helder zijn en makkelijk toe te passen. Ze vergen weinig voorbereidingstijd van de leerkracht. Het pakkende verhaal zorgt voor een introductie van het thema. De handleidingen bieden didactische aanwijzingen bij elk van de lessen. Ook bevatten de handleidingen informatie over thema's als omgaan met pesten en agressie, zelfvertrouwen en faalangst, hoe conflicten op te lossen, elkaar kritiek en complimenten geven. Enkele hoofdthema's komen in elk deel terug. Zo biedt JIJ EN IK voor elk leerjaar een aantal lessen rondom pesten, conflicten, zorgen voor elkaar en zelfvertrouwen.

Elk deel van 'op avontuur met de JIJ EN IK-club' omvat 12 hoofdstukken. Bij elk hoofdstuk horen 1 of 2 verwerkingslessen, in totaal lessen. Om tijd te winnen wordt de suggestie gegeven om de verhalen tijdens leesles te laten lezen.

Doelgroep

JIJ EN IK is een methode voor het basisonderwijs van groep 1 t/m 8.

De lessen zijn ontworpen voor alle leerlingen, dus voor de hele groep. Met behulp van de handleiding kan de leerkracht de lessen verzorgen. Een speciale opleiding of cursus is niet noodzakelijk. Wel is het belangrijk ervaringen te delen met collega's. En waar nodig hulpvragen te stellen aan de intern begeleider, vertrouwenspersoon van de school of externe deskundigen.

Praktische informatie

Het volgen van een training vooraf is niet nodig.

JIJ EN IK bestaat uit:

- *Praktijkboek A* voor de groepen 1 en 2. Er komen 28 thema's aan de orde, uitgewerkt in kant en klare lessen. Het boek bevat een duidelijke lesopbouw, tips en aanvullende informatie over het thema.
- *Praktijkboek B* voor de groepen 3 en 4. Eveneens met 28 thema's, afgestemd op de mogelijkheden van deze leeftijdsgroep.
- Vanaf groep 5 zijn er *lees-/werkboeken* 'Op avontuur met de JIJENIK-club'. Met voor elk leerjaar een spannend vervolgverhaal en gevarieerde opdrachten waarmee uw leerlingen hun sociale competenties vergroten. Voor alle groepen gezamenlijk is er de brochure *Leerlingvolgsysteem JIJ EN IK*. De samenstellers van JIJ EN IK hebben bewust gekozen voor een methode-onafhankelijk leerlingvolgsysteem. Daarmee worden validiteit en betrouwbaarheid het best gegarandeerd.
- De uitgave *JIJ EN IK – (digitaal) Leerlingvolgsysteem sociaal-emotionele ontwikkeling* laat zien hoe perfect de methode aansluit op bestaande leerlingvolgsystemen, zoals VISEON van Cito. Alle items waarop gescoord wordt zijn uitgewerkt in de thema's van JIJ EN IK.

Praktijkboek A groep 1 en 2 en Praktijkboek B groep 3 en 4 (per stuk)	€ 62,00
Op avontuur met de JIJENIK-club Leerlingenboek groep 5	€ 13,00
Handleiding voor de leerkracht groep 5	€ 40,00
Leerlingenboek groep 6	€ 13,00
Handleiding voor de leerkracht groep 6	€ 40,00
Leerlingenboek groep 7	€ 13,00
Handleiding voor de leerkracht groep 7 en 8 (per stuk)	€ 40,00

Uitgeverij Bekadidact (heeft in 2004 Uitgeverij Ajodakt overgenomen)

Postbus 122

3740 AC BAARN

Tel: 035 - 54 82 421

info@bekadidact.nl

www.bekadidact.nl

1.9 SOVAS & Sova-in-de-klas, sociale vaardigheden stimuleren

Beschrijving

Een klassikale methode voor de stimulering van sociaal vaardig gedrag bij leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. De methode kan zowel zelfstandig als in samenhang met de methode voor mondelinge taal 'De trampoline' worden gebruikt.

De methode kenmerkt zich door vier uitgangspunten:

1. Een koppeling van het onderwijs in sociale vaardigheden aan het onderwijs in mondelinge taalvaardigheid.
2. Toepassing van gedragstherapeutische principes. Belangrijkste toepassingen van gedragstherapeutische technieken die in de methode verwerkt zijn:
 - Modeling: voorbeeldgedrag wordt getoond door de leerkracht, stokpoppen of andere leerlingen.
 - Shaping: gestart wordt met een klein stukje van de gewenste vaardigheid en daaraan wordt in de daarop volgende lessen telkens een nieuw stukje toegevoegd.
 - Versterken van gewenst gedrag: gewenst gedrag wordt gevolgd door iets prettigs, waardoor de kans op herhaling van dit gewenste gedrag wordt vergroot.
 - Generalisatie binnen de sovalessen: de sociale vaardigheid die binnen de context geoefend wordt, wordt binnen diezelfde les ook binnen andere relevante situaties geoefend.
 - Toepassing van orthodidactische principes.
De leerstof is gestructureerd volgens de principes: kleine leerstapjes; veel begeleiding (sterke structurering vanuit de leerkracht); visuele en materiële ondersteuning (het materiaal bevat niet teveel afleidende details); veel herhaling, aandacht voor transfer, toepassen van het geleerde in andere relevante situaties.
 - Praktische, nauwkeurig uitgeschreven lesbeschrijvingen.

De sociale vaardigheden die in de methode worden aangeboden richten zich op drie deelgebieden van de sociale en emotionele ontwikkeling: de relatie met andere kinderen; de relatie met volwassenen en de samenleving; vergroting van de weerbaarheid.

Deze deelgebieden worden in vijf á zes thema's per schooljaar behandeld. Groep 1 en 2: luisteren, gevoelens, samen spelen, problemen, ruzies oplossen. Groep 3 – 8: kennismaken, aardig zijn, gevoelens, plannetjes maken, ruzies oplossen en voorkomen, reageren op plagen.

'Sova-in de klas' is thematisch-cursorisch opgebouwd, dat betekent dat de opbouw van de leerstof binnen een thema verstoord zou worden wanneer de lessen niet in de aangegeven volgorde behandeld zouden worden.

In elk sova-thema staan zes lessen centraal. Elk schooljaar worden dezelfde sova-thema's in dezelfde volgorde aangeboden. Dat betekent dat elke groep op school op hetzelfde moment met hetzelfde thema bijvoorbeeld 'Kennismaken' bezig is.

Elk schooljaar kunnen er 36 sova-lessen gegeven worden, dat betekent één sova-les per week. Een sova-les duurt 30-45 minuten, afhankelijk van het niveau van de kinderen.

Doelgroep

Nederlandse en allochtone leerlingen met speciale onderwijsbehoeften van 4 tot 13 jaar.

Het gemeenschappelijke kenmerk van alle leerlingen die tot de doelgroep behoren, is dat zij zich onvoldoende sociaal vaardig gedragen.

Praktische informatie

De methode bestaat uit zeven mappen.

De map Sovas is speciaal ontwikkeld voor de kleuters. Het bevat alle materialen die nodig zijn om de lessen te kunnen geven: een algemene handleiding, lesbeschrijvingen, flap-overs, beeldverhalen, spelmateriaal en meer. Het niveau stijgt naarmate de leerlingen in hogere klassen komen.

Voor jaargroepen 3 tot en met 8 is er een 4-ringsband ontwikkeld met een algemene handleiding en zes thema's. Bij Sovas voor de groepen 1 en 2 gaat het om vijf thema's. Alle materialen zijn uitgevoerd

in A4-formaat. De stokpoppen (gekleurde tekeningen op A4-formaat) worden als bijlage bij de methode geleverd. Bij map 5 en 6 worden geen stokpoppen gebruikt.

Elke ringband bevat zes thema's. Per thema zijn opgenomen: informatie ter voorbereiding op het thema; zes lesbeschrijvingen met bijbehorende beeldverhaal en beeldplaten uit 'De Taaltrampoline'; de flap en de miniflappen met leuzen op gekleurd papier; kopieerbladen met doelpunten (in de vorm van teksten en pictogrammen) voor op de flap; spelmateriaal dat gekopieerd kan worden. De algemene handleiding in de ringband geeft informatie over: doelstelling; sociaal-emotionele ontwikkeling en sociale vaardigheidstekorten; doelgroep; kenmerken van de methode; invoering van 'Sova-in-de-klas'; generalisatie van sociaal vaardig gedrag; literatuur.

Kosten SOVA(s)-in-de-klas

- Sovas voor kleuters € 178,50
- Handleiding 1 – 3 € 205,--
- Handleiding 4 € 203,--
- Handleiding 5 – 6 € 175,--
- Implementatie en diskette € 17,75
- SOVA's € 150,--

Uitgeverij Edu-actief, Meppel

Tel: 0522 – 23 52 35

www.edu-actief.nl

jubbink@edu-actief.nl

1.10 Beter omgaan met jezelf en de ander

Beschrijving

Het programma richt zich op alle groepen van de basisschool en is gericht op het bevorderen van een beter pedagogisch klimaat en een uitbreiding van de professionele mogelijkheden van leerkrachten.

Het programma heeft als hoofddoelen:

- opbouwen en stimuleren van een positief zelfbeeld
- leren uiten en verwoorden van gevoelens en (positieve en negatieve) gedachten
- vergroten van het inlevend vermogen.

Het programma bevat 96 lessen, verdeeld over de 3 mappen (de 6 schooljaren). De lessen zijn geclusterd per groep. Als een groep aan een bepaald thema werkt, komen er achtereenvolgens drie blokken aan bod: het kind zelf, omgaan met anderen en het veranderen van situaties. Er zijn oefenlessen om kinderen vertrouwd te maken met de werkvormen die in het programma worden gebruikt.

Doelgroep

Groep 1 – 8 basisonderwijs

Praktische informatie

Het compleet programma omvat:

- Een docentenhandleiding
- Lessen voor groep 1 t/m 8
- Verdiepingsteksten
- Posters

Kosten

Compleet programma (map 1,2 en 3 en handleiding) € 274,--

Los verkrijgbaar:

- Map 1 (groep 1 / 2 - 3) € 63,50
- Map 2 (groep 4 – 6) € 63,50
- Map 3 (groep 7 en 8) € 63,50
- Introductiebrochure € 9,00
- Werkmapjes voor de groepen (terugkerende kosten) € 2,--

Bij de uitgever worden te ondersteuning de volgende (aanvullende) materialen uitgegeven:

- Onder twee ogen; boeken over pesten, agressie, faalangst, vriendschap, ADHD en depressief gedrag.
- Themaboekjes ter bevordering van de relatie tussen school en de ouders rond de sociaal-emotionele ontwikkeling.

CPS, Amersfoort

Tel: 033 – 453 43 44

www.cps.nl

sps@cps.nl

1.11 Kinderen en ... hun sociale talenten

Beschrijving

De methode richt zich op het vergroten van sociale competenties: het vermogen om op een adequate manier sociaal en emotioneel te functioneren (rekening houden met de eigen belangen, die van een ander en met de waarden en normen van de maatschappij).

De methode hanteert een interactieve werkwijze. Schrijft niet voor, maar laat kinderen met elkaar de beste manier ontdekken. Er is veel aandacht voor het toepassen van kennis en vaardigheden tijdens andere onderwijssituaties en buiten de lessen. De methode sluit aan bij de Sociale Competentie Observatielijst (SCOL). Met behulp van SCOL kan de inhoud van de lessen worden bepaald en vorderingen van de kinderen in beeld worden gebracht.

Thema's die aan de orde komen:

- Ervaringen delen (zowel positieve als negatieve ervaringen).
- Aardig doen (de ander op een positieve manier benaderen en zorg dragen voor anderen).
- Samen spelen en werken (samen iets tot stand brengen, overleggen, afspraken maken, inbrengen van ideeën).
- Een taak uitvoeren. (omgaan met taken en opdrachten, doorzetten bij een moeilijke klus, enz).
- Jezelf presenteren (jezelf kenbaar maken in het gezelschap van anderen).
- Een keuze maken.
- Opkomen voor jezelf (omgaan met weerstand van anderen en voor jezelf zorgen).

De methode heeft een cyclische opbouw. De onderwerpen van de gedragscategorieën door de jaren heen komen op een steeds hoger niveau terug.

De methode bevat 20 lessen voor de groepen 1 t/m 8 met een vaste opbouw.

- Elke lesperiode duurt twee weken. Week 1 is de basisles (met instructiefasen), met de mogelijkheid tot 1 of 2 vervollessen in week 2.
- Elke les heeft een vaste opbouw en bevat twee tot drie lesdoelen. De lessen van de methode hebben in de mappen een vaste volgorde. Bij deze volgorde geven alle leerkrachten in alle jaargroepen in dezelfde periode hun lessen over dezelfde gedragscategorie, bijvoorbeeld omgaan met conflicten. De hele school is dus tegelijk bezig met dezelfde gedragscategorie. Een leerkracht kan hier bijvoorbeeld naar teruggrijpen als hij of zij met een leerling uit een andere jaargroep spreekt.
- Soms is het beter om van de vaste volgorde af te wijken. Als een groot deel van een groep bijvoorbeeld moeite heeft om een taak goed uit te voeren, krijgen de lessen van die categorie voorrang. In de activiteitenmappen staan overzichten van alle onderwerpen voor elke gedragscategorie, om een keuze te kunnen maken in de lesvolgorde.

Doelgroep

Groep 1 t/m 8 basisonderwijs.

Praktische informatie

Totaalpakket	€ 425,--
Losse onderdelen:	
Activiteitenmap onderbouw	€ 135,--
Activiteitenmap middenbouw	€ 135,--
Activiteitenmap bovenbouw	€ 135,--
Theoretische verantwoording	€ 30,--
CD	€ 14,95

Een brochure met uitgebreide informatie over de methode is te downloaden op de website van de CED-groep: www.cedgroep.nl.

Uitgever Kwintessens, Hilversum

Tel: 035 – 626 30 40

www.kwintessens.nl

info@nvz.nl

1.12 Soemo kaarten

Beschrijving

Met behulp van de SOEMO-kaarten wordt de sociaal-emotionele ontwikkeling van basisschoolkinderen op preventieve wijze gestimuleerd (niet alleen de probleemkinderen).

De uitgever beschrijft dat de methode:

- preventief de sociaal-emotionele ontwikkeling ondersteunt; een belangrijke bijdrage levert aan een positief en veilig leerklimaat en weinig tijd kost per week (15 minuten);
- per week uitgebreid kan worden als het de leerlingen 'pakt'; aansluiting biedt bij wat 'hot' is voor kinderen, bijvoorbeeld incasseren, zich schamen, eerlijk; een doorgaande lijn biedt van groep 1 t/m 8;
- nauwelijks voorbereiding kost (5 minuten); rustige werkvormen biedt; louter werkbladen heeft met meerkeuze-opdrachten; geïllustreerde (zwart/wit) kopieerkaarten biedt en geen dure cursus voor teamleden vereist.
- een doorgaande lijn biedt van groep 1 t/m 8;
- ontwikkeld en gemaakt is door collega's uit het onderwijs.

Verdeeld over vier mappen van meer dan 150 bladzijden zitten in een losbladig systeem in totaal 200 geïllustreerde kaarten: 25 kaarten per leerjaar. Elke kaart behandelt een sociaal-emotioneel woord: alleen, heimwee, zenuwachtig, stoer. Of probeert leerlingen vaardigheden aan te leren, bijvoorbeeld 'Je spullen terug vragen' of 'Belangstelling tonen voor een ander'. Ook brengen de kaarten vergissingen van kinderen aan de orde, bijvoorbeeld 'Als een vriendje bij mij thuis speelt, ben ik de baas', of 'Als iemand mij een klap geeft, mag ik terug slaan'.

Op de vervolgbladen staan verhalen, gedichten, versjes, vragen, ideeën om de woorden, vaardigheden en vergissingen te introduceren en verder te bespreken. Direct klaar voor gebruik! Zodra de kinderen gegrepen zijn door het onderwerp, zou in de rest van de week verder gepraat kunnen worden.

Daarvoor worden suggesties gegeven. Een onderwerp is vooral 'hot', als er een relatie ligt naar wat net is gebeurd. Doordat de methode losbladig is, is het steeds mogelijk onderwerpen aan de orde te stellen die kinderen en leerkrachten wat doen. Bovendien is de methode daardoor flexibel in te zetten in de (combinatie)groepen. Op een registratiekaart kunt u bijhouden wat reeds aan de orde is geweest.

Doelgroep

Groep 1 t/m 8 basisschool.

Praktische informatie

Vier ringbanden, 627 blz. Prijs: € 387,50 (all-in);

Auteur(s): Wiebren de Jong / Bestelnummer: 5070

Uitgeverij Eduforce Leeuwarden

Tel: (058) 284 34 34

info@eduforce.nl

www.eduforce.nl

Op de site van Eduforce: kunnen voorbeelden van mappen, kaarten en een handleiding bij de mappen worden gedownload.

Voor contact met Drs. Wiebren de Jong, bijvoorbeeld voor een informatiebijeenkomst of voor hulp bij de implementatie van het pakket, kan een mailtje worden gestuurd naar de auteur: wi.d.jong@cedin.nl.

1.13 Klets! Opkomen voor jezelf

Korte beschrijving

De methode bestaat uit één grote map, waarin per groep: een handleiding met lees- en luistertips, beschrijving van de lessen, werkmappen, kopieerbladen en brieven voor ouders/verzorgers. Het programma heeft een preventieve insteek; door kinderen effectieve sociale vaardigheden bij te brengen, leren ze op te komen voor zichzelf en rekening te houden met anderen. Voor de groepen twee tot en met acht zijn leeftijdsspecifieke programma's ontwikkeld. De thema's zijn: de ander, ik, ik en de ander, de ander en ik. Per jaar zijn er twaalf lessen van een uur. Kinderen krijgen bij iedere les opdrachten, die vaak thuis dienen te worden gemaakt. Op die manier worden ouders/verzorgers bij het programma betrokken. Bij de methode zijn werkmappen voor de kinderen verkrijgbaar, die gevuld worden met de opdrachten en werkbladen.

Doelgroep

Groep twee tot en met acht van het basisonderwijs.

Praktische informatie

'Klets! Opkomen voor jezelf'

Rosmalen: GGZ Oost-Brabant, Bureau Communicatie, 2003

Prijs totaalpakket: € 350,00

Tevens is een geactualiseerde versie van 'Opkomen voor jezelf zonder de ander te kwetsen' beschikbaar.

klets@ggzooostbrabant.nl

1.14 Leergang Nederlands & sociale competentie

Beschrijving

De leerlijn Nederlands van PrOmotie kan worden gecombineerd met de methode 'Ik en de ander' (zie volgende pagina) en de methode 'Uit Je Zelf' en 'Uit Je Zelf Toepassen'. Hierdoor kan een school voor praktijkonderwijs een complete leergang Nederlands en sociale competentie op school uitzetten.

Uit Je Zelf & Uit Je Zelf Toepassen.

Uit Je Zelf Toepassen, door de CED-Groep ontwikkeld, is bedoeld voor het oefenen en generaliseren van spreekvaardigheden en is bestemd voor de onderbouw en middenbouw van het Praktijkonderwijs. Het sluit aan bij deel 1 van de methode Uit Je Zelf. In Uit Je Zelf Toepassen leren leerlingen basis-sociale vaardigheden toepassen die ze in de klassikale lessen Uit Je Zelf geleerd hebben. Met behulp van het materiaal kunnen individuele trajecten voor de leerlingen worden uitgestippeld.

Doelgroep

Leerlingen van de onder- en middenbouw van het Praktijkonderwijs.

Praktische informatie

De methode 'Uit Je Zelf Toepassen bestaat uit:

- Een uitgebreide docentenhandleiding
- Werkbladen (38 stuks)
- Formulieren voor de docent
- Een box met: kaartjes met opdrachten (127 stuks); kaartjes met tips (2 sets van 13 stuks).

Prijs: ± € 125,-

De methode "Uit Je Zelf" bestaat uit:

- 3 docentmappen
- kopieermateriaal
- woordkaarten
- werkboek Woordenschat Basis (*nieuw!*)
- 3 videobanden en 3 cd-rom's

Meer inhoudelijke informatie bij

CED-Groep, Rotterdam

tel. 010 – 4071639

l.ligtendag@cedgroep.nl

De methodes worden uitgegeven door:

Uitgeverij Edu'Actief b.v., Meppel

Tel. 0522-235235

info@edu-actief.nl

www.eduactief.nl

1.15 Ik & de Ander

Beschrijving

In de historie van het Praktijkonderwijs is gebleken dat de aparte SOVA-lessen niet voldoende waren omdat er te weinig transfer plaatsvond naar andere (les)situaties. Door tijdens de lessen van alle leerlijnen terug te grijpen op wat de leerlingen in de lessen 'sociale competentie' hebben aangeleerd en toegepast, is de kans groter dat de gewenste transfer wel plaatsvindt. 'Ik en de ander' is afgestemd op de mondelinge taalmethode 'Uit Je Zelf' (zie vorige pagina).

Doelgroep

Onder- en bovenbouw Praktijkonderwijs.

Praktische informatie

Docentenhandleiding 'Ik en de Ander', video 1 en werkboek 1.

Bestemd voor de onderbouw van het praktijkonderwijs, leerlijn Nederlands.

- Band 1 & Handleiding (samen €80,--):
20 videofragmenten met situaties op school, thuis en op straat.
Handleiding: drie werkvormen bij elke scène van Band 1; korte beschrijving van de betreffende competenties die ingrediënten voor een rollenspel bieden; bijpassende leerlingwerkbladen.
- Werkboek met 30 toepassingsopdrachten voor leerlingen (€ 6,75)

Docentenhandleiding 'Ik en de ander', video 2 en werkboek 2 en 3

Bestemd voor de bovenbouw van het praktijkonderwijs, leerlijn Praktijk.

- Band 2. & Handleiding (€ 85,--)
10 videofragmenten die leerlingen laten zien in verschillende situaties op het werk (voor werkboek 2) en 10 situaties met oud-leerlingen op hun huidige werk (werkboek 3).
Handleiding met bij elke scène 3 werkvormen.
- Leerlingenwerkboek 2. en 3. waarin de werkvormen worden uitgewerkt (€ 7,-- pst).

Ik en de Ander kaartenset

41 kaarten, om leerlingen te helpen reflecteren op hun sociale competenties (€ 21,00).

De methodes worden uitgegeven door:

Uitgeverij Edu'Actief b.v., Meppel

Tel. 0522-235235

info@edu-actief.nl

www.eduactief.nl.

1.16 Levensvaardigheden ('Tel tot tien! Eerst denken dan doen')

Levensvaardigheden is een programma voor het voortgezet onderwijs dat in Rotterdam zeer succesvol is gebleken. Daarom is het programma vanaf januari 2005 aan het NIGZ (Nederlands Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie) overgedragen om het programma beschikbaar te stellen aan alle scholen in het voortgezet onderwijs in Nederland. De GGD Rotterdam heeft het lesprogramma samen met René Diekstra ontwikkeld.

Beschrijving

In het lesprogramma 'Levensvaardigheden' worden jongeren getraind om in moeilijke situaties eerst goed na te denken en dan pas te handelen. De lessen gaan voor een deel over vaardigheden die nodig zijn om waardig en vaardig om te gaan met jezelf, anderen en bepaalde situaties. Een ander deel is ingeruimd voor specifieke vaardigheden die behulpzaam zijn bij conflicthantering.

Thema's die in de lessen aan bod komen zijn: conflicten met ouders, medeleerlingen en leerkrachten, pesten en roddelen, genotmiddelen, gokken en seksualiteit. In de modules die worden aangeboden als aanvulling op het lesprogramma gaat het over omgaan met emotionele problemen, agressie en jezelf presenteren.

Het programma is opgebouwd uit onder meer videopresentaties, waarin voor jongeren herkenbare situaties worden nagespeeld. Daarover wordt vervolgens gepraat. Rollenspelen maken een belangrijk onderdeel uit van het programma: leerlingen bootsen situaties na die zij bij wijze van spreken dagelijks zelf tegenkomen.

Sinds 1996 werkt meer dan de helft van de Rotterdamse scholen met Levensvaardigheden. Van praktijkonderwijs tot en met het ROC wordt door zowel docenten als leerlingen positief gereageerd. Leerlingen corrigeren elkaar als zij zich niet aan gemaakte afspraken uit de lessen houden. Uit effectonderzoek in 2000 blijkt dat zij beter met hun gevoelens omgaan en zij minder impulsief zijn. Zij hebben in lastige situaties letterlijk tot tien leren tellen. Bovendien ervaren zij minder spanning bij het uiten van hun mening.

Ook deelnemende docenten, die in veel gevallen ook mentor of leerlingbegeleider zijn, laten tot nu toe enthousiaste geluiden horen: leerlingen corrigeren elkaar als zij zich niet aan de gemaakte afspraken uit de lessen Levensvaardigheden houden. Zij gaan bewuster met hun gevoelens om en hebben geleerd tot tien te tellen.

Doelgroep

Leerlingen van het voortgezet onderwijs van IVBO tot VWO.

Praktische informatie

Het programma Levensvaardigheden bestaat uit een reeks van 14 lessen van 50 minuten, aangevuld met drie modules van elk drie lessen.

Voordat docenten aan de slag kunnen met het lesprogramma, moeten zij een driedaagse training (met twee overnachtingen) volgen bij het NIGZ. Kosten: € 890,= per deelnemer Deze prijs is inclusief cursusmateriaal (docenten en leerlingenmateriaal), overnachtingen en maaltijden. Inhoudelijke informatie over de training is verkrijgbaar bij: NIGZ Odile Smeets.

NIGZ-Centrum Kennis & Kwaliteit

Cursussen & congressen

Tel: 0348 – 43 76 26

cursuscongres@nigz.nl / www.nigz.nl

1.17 Bekijk het maar!

Korte beschrijving

Het programma "Bekijk het maar" is het programma om sociale vaardigheden te trainen: aankijken, kennismaken, begroeten, afscheid nemen, luisteren, iets vragen, praatje maken, nee zeggen, iets bespreken, kritiek geven en krijgen. De leerkracht introduceert de vaardigheid bij de leerlingen, waarna de leerpunten besproken worden. Voorbeeld: Hoe maak je kennis met iemand? Loop naar de ander toe, kijk hem of haar aan, geef de ander een stevige hand, noem je naam en luister goed naar de naam van de ander. Een bijbehorende video laat goede en foute voorbeelden zien. Verder bestaat het programma uit een spel en 3 huiswerkboekjes. Het huiswerkboekje biedt ook ruimte voor schriftelijke evaluatie van een opdracht gegeven door de leerkracht, trainer, ouder of verzorger.

Doelgroep:

- (Zeer) moeilijk lerende kinderen
- Voorgezet speciaal onderwijs

Praktische informatie

Uitgeverij Edudesk

Wedeo

Telefoon (0314) 37 25 00

E-mail: edudesk@wedeo.nl / wedeo@wedeo.nl

Kosten: Totaal pakket (handleiding, pictogrammen, video of DVD en bordspel) € 120,-
Huiswerkboeken set deel 1, 2 en 3: € 15.50

1.18 Stel je voor

Sociale vaardigheden voor zwakbegaafde jongeren. J. Schraven. St. Spondi Didam.

Beschrijving

Een lesmethode bestaand uit een multiband met een uitgebreide handleiding, bladen met stappenkaartjes, kopieerbladen, aftekenlijsten en een leerlingvolgsysteem. De thema's die behandeld worden zijn onder meer: kennismaken, luisteren, iets vragen, nee zeggen, praatje beginnen, iets bepraten, kritiek krijgen en geven, compliment geven en ontvangen.

Spondi is een stichting die lesmaterialen (voor diverse vakgebieden) ontwikkelt voor jongeren met leermoeilijkheden. De uitgever stelt dat het lesmateriaal qua inhoud en toonzetting aansluit bij het niveau van de doelgroep. Het taalgebruik is eenvoudig en duidelijk, maar niet simpel van inhoud. Er wordt veel verwerkingsmateriaal aangeboden, gevarieerd en praktisch gericht. De leerstof sluit direct aan bij de geformuleerde kerndoelen. Een belangrijke overkoepelende doelstelling en leidraad is het bevorderen van de sociale redzaamheid waardoor het gevoel van eigenwaarde en de zelfstandigheid van de jongeren zullen toenemen.

Thema's die onder meer worden behandeld:

- kennismaken; praatje beginnen; iets vragen; iets bepraten;
- nee zeggen
- kritiek krijgen en kritiek geven
- telefoon aannemen; boodschap doorgeven; zelf bellen; 0900-8008 bellen
- feliciteren; bedanken
- belangstellende vraag stellen
- compliment geven en ontvangen
- stage/werk

Doelgroep

Voortgezet onderwijs voor leerlingen met leermoeilijkheden (VSO, Praktijkschool, LWOO).

Praktische informatie

De methode bestaat uit een multiband met

- een uitgebreide handleiding
- bladen met stappenkaartjes
- kopieerbladen
- aftekenlijsten
- een leerlingvolgsysteem

Prijs: € 80,00

De website van Spondi biedt mogelijkheden van een demo van programma's en materialen. Spondi heeft ook een lespakket 'Zelfzorg' (vakken biologie en verzorging) waarin ook aandacht is voor seksualiteit.

Stichting Spondi

Tel.: 0316 – 22 75 85 / 22 16 07

informatie@spondi.nl.

www.spondi.nl

1.19 Leefsleutels

Belgisch programma sociale vaardigheden voor het secundair (= voortgezet) onderwijs en het buitengewoon (= speciaal) voortgezet onderwijs. Ook is er een handleiding voor het Jeugdwerk.

Beschrijving

Leefsleutels voor jongeren - eerste jaar

Dit programma voor het eerste jaar secundair onderwijs biedt leerkrachten en leerlingen materiaal om op een interactieve en ervaringsgerichte wijze aan sociale vaardigheden te werken. De begeleidersmap bundelt een 30-tal lessen onderverdeeld in vijf thema's die elkaar opvolgen. Het werkboek is een kleurrijke bundel waarin jongeren oefeningen kunnen maken en voor zichzelf kunnen neerschrijven welke ervaringen en ideeën ze naar de toekomst willen meenemen.

Deze vijf thema's komen aan bod:

1. Onze klas, een uitdaging?
2. Vertrouwen in jezelf
3. Kiezen is een risico
4. Gevoelens hebben (ons)
5. Tot slot...

Leefsleutels voor jongeren - Thema's

Dit programma voor leerlingen van het tweede en derde jaar is een aanvulling bij Leefsleutels voor Jongeren - eerste jaar.

Afhankelijk van de interesse en de noden van de leerlingen en van de prioriteiten van de begeleider, kan je een keuze maken uit lessen en activiteiten van verschillende thema's.

Er zijn vier thema's uitgewerkt: 'Kennismaking en groepsvorming', 'Weerbaarheid', 'Vriendschap' en 'Omgaan met verschillen'. Bij drie van de vier thema's hoort een werkboekje voor de leerlingen.

Leefsleutels voor jongeren - Plus

Programma voor de eerste drie jaren van het Belgische Buitengewoon Secundair Onderwijs (jongeren van 13 tot 21 jaar met een handicap of met leer- of opvoedingsmoeilijkheden) en de B-stroom biedt leerkrachten en leerlingen materiaal om op een interactieve en ervaringsgerichte wijze aan sociale vaardigheden te werken.

De vernieuwde lay-out en de compactere uitgave zorgen ervoor dat het programma praktischer te gebruiken is. Inhoudelijk werden de bestaande thema's behouden en voorzien van een nieuwe impuls. Elke uitgewerkte les blijft voorzien van de nodige tips zodat de les makkelijk kan aangepast worden aan een sterkere of zwakkere groep leerlingen.

Leefsleutels in actie plus

Deze reeks van 6 boekjes vormt een vervolg op het basisprogramma Leefsleutels voor Jongeren plus. De boekjes bieden lesideeën rond het werken aan sociale vaardigheden binnen een bepaald thema. Dit materiaal werd ontwikkeld voor leerkrachten en jongeren uit de hogere jaren van Buitengewoon Secundair Onderwijs (BSO).

In het Algemeen Secundair Onderwijs is dit materiaal bruikbaar in de lagere leerjaren. De volgorde van het gebruik van de themaboekjes is afhankelijk van de noden van je klasgroep.

De boekjes bevatten kant-en-klare werkbladen die je eenvoudig kan kopiëren om in je lessen te gebruiken. Thema's die aan bod komen: cultuurverschillen, drugs, vandalisme, eetgewoonten, relaties en seks en stages. Voor elk onderwerp is een boekje.

Leefsleutels In Actie

Dit programma voor voor leerlingen van 15 tot 18 jaar streeft ernaar dat jongeren de basisvaardigheden uit de eerste graad verder inoefenen en toepassen in projecten, stages, geïntegreerde proeven, enz. Het programma bestaat uit de 'vaardigheidengids' en 'projecten 1'.

Vaardigheidengids 1

In de 'Vaardigheidengids' vinden leerkrachten en begeleiders een waaier van activiteiten om met jongeren van de tweede en derde graad te werken aan sociale en persoonlijke vaardigheden. Bij de verschillende vaardigheden zijn specifieke doelstellingen vermeld die aansluiten bij de vakoverschrijdende eindtermen sociale vaardigheden.

De activiteiten kunnen worden gebruikt bij startdagen, relatiedagen, bezinningsdagen enz. Bovendien kunnen een aantal activiteiten ook worden geïntegreerd in de lessen. Bij het boek hoort een set kopieerbladen.

Projecten 1

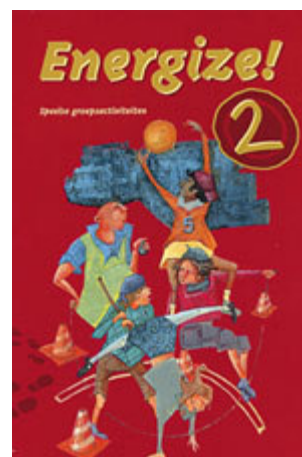
Het boek 'Projecten' biedt een gedetailleerd stappenplan voor leerkrachten en begeleiders die met hun leerlingen van de tweede graad een project rond sociale vaardigheden willen opzetten.

De inhoudelijke invulling van zo'n project is in handen van de leerlingen; het stappenplan biedt activiteiten en aandachtspunten om het proces te begeleiden. Zo wordt er veel aandacht besteed aan tussentijdse procesevaluatie en eindevaluatie. Ook bij dit boek hoort een set kopieerbladen.

Energize! 2

In Energize! 2 verzamelde Leefsleutels 101 werkvormen om in de klas mee aan de slag te gaan. Het zijn spelideeën die je niet alleen in de les Leefsleutels, maar ook in andere lessen, activiteiten of projecten kan gebruiken: opwarmers, ijsbrekers, groepsverdelende oefeningen en allerlei doe-oefeningen.

Bij elke werkvorm werd ruim aandacht besteed aan doelstellingen, reflectievragen en suggesties. Energize! 2 bevat groepsbevorderende activiteiten voor jongeren vanaf 12 jaar.

Leefsleutels in het Jeugdwerk

Dit programma biedt begeleiders in het Jeugdwerk achtergrondinformatie en een aantal concrete activiteiten om met een groep jongeren op een niet schoolse manier aan sociale vaardigheden te werken. De activiteiten zijn onderverdeeld in 7 thema's: groeps sfeer, zelfbeeld, beslissen, gevoelens, vriendschap, communicatie en risicogedrag.

Praktische informatie

- Leefsleutels voor jongeren eerste jaar. Werkboek € 5,45. Handleiding € 15,95.
- Leefsleutels voor jongeren tweede en derde jaar: Werkboek Weerbaarheid € 3,25. Werkboek Vriendschap € 3,25. Werkboek omgaan met verschillen € 3,25. Handleiding thema's € 15,95.
- Leefsleutels voor jongeren - Plus. Werkboek € 5,45. Handleiding € 15,95
- Leefsleutels in Actie - Plus. Per boekje € 4,95. Set (6 boekjes) € 24,75
- Vaardighedengids 1 en Projecten Vaardighedengids 1: elk € 11,95. Set van 2 boeken € 19,95.
- Energize! 2 € 14,25.
- Leefsleutels in het Jeugdwerk: € 10,95

Leefsleutels

Tel: 0032 - (0) 15 - 45 94 20

www.leefsleutels.be/cms/secundair

e-mail leefclefs@skynet.be

Deel 2. Trainingen / lespakket / programma sociale vaardigheden

2.1 Ben je GROOT of ben je klein

Provinciaal Steunpunt Groningen 'Aandacht voor levensvragen'.

Korte beschrijving

De cursus is ontwikkeld voor mensen met een tekort aan weerbaarheid. Mensen met een verstandelijke handicap leren door rollenspellen hoe ze moeten omgaan met betutteling en met teveel bescherming. De cursus is uitdrukkelijk een aanvulling en niet bedoeld om in de plaats te komen van wat er op een woonplek zou kunnen gebeuren of als cursus voor het aanleren van vaardigheden of zelfverdediging.

De cursus begint met zelfonderzoek: welke beleving ervaren mensen in verschillende situaties, hoe stevig voelen ze zich? Het is een individueel leertraject waarbij het niet alleen om praten, maar ook om denken, voelen, lichamelijk reageren en keuzes maken in handelen gaat. Dit gaat in interactie met anderen, met elementen van vaardigheden, ervaringsleren en bewustwordingsprocessen rondom eigen gevoelens, gedachten en gedrag en in relatie tot wat mensen meemaken in hun leven. De beleving 'Ben je groot of ben je klein' is daarmee niet afhankelijk van het verstandelijke niveau.

De cursus bestaat uit twintig bijeenkomsten. Aan de cursus gaat een kennismakingsbijeenkomst vooraf, zodat cursisten met elkaar en met de opzet van de cursus kennis kunnen maken.

De cursus wordt begeleid door een team van drie docenten: een procesbegeleider voor de rode draad, een docent voor het 'tussen de oren'-gedeelte en een voor het lichaamswerk. Gedrieën kunnen zij de cursisten nauwlettend in de gaten houden.

Doelgroep

De cursus is bedoeld voor mensen van vijftien jaar en ouder, maar deze leeftijdsgrens wordt niet strikt gehanteerd. Bij de intake wordt gekeken naar de achterliggende problematiek, de mate van handicap en de groepsverhouding (bijvoorbeeld ten aanzien van niveau). Soms wordt eerst met een voortraject begonnen.

Praktische informatie

Er bestaat een handleiding voor het opzetten van een cursus en een bijbehorende videoband. Samen met de kennismakingsdag bieden ze stof en inspiratie voor het ontwikkelen van een cursus die past binnen de eigen zorginstelling. Daarnaast verzorgt het Steunpunt workshops op locatie.

Cursuskosten: € 750,00

Provinciaal Steunpunt Groningen 'Aandacht voor levensvragen'

Plutolaan 329-a

9742 GK Groningen

Tel.: 050 – 57 77 447

Fax: 050 – 57 90 158

info@aandachtvoorlevensvragen.nl

Informatie via de heer P. Brongers

2.1 TUM TUM

Een groepstraining voor sociaal incompetent kinderen met een ontwikkelingsachterstand.
Marina van de Pas en Marian Staps, speltherapeuten (De Hondsborg Oosterwijk, observatiecentrum / pedologisch instituut / kinder- en jeugdpsychiatrie)

Beschrijving

De groepstraining "Tum-Tum" richt zich op het aanreiken en intrainen van (sociale) vaardigheden. De kinderen krijgen handvatten en trucjes aangeleerd waarmee ze zich in sociale contacten beter staande kunnen houden. Het programma richt zich niet op het verkrijgen van inzicht in sociale processen. In de groepstraining "Tum-Tum" staan drie begrippen centraal, namelijk intrainen, structuur en samenwerken. Daarnaast spelen ook een beloningssysteem, de samenwerking met ouders, opvoeders en leerkrachten en het huiswerk een belangrijke rol.

Het programma bestaat uit 20 gestructureerde sessies, die uitgeschreven zijn in een werkboek. Hierin staat elke sessie gebruiksklaar beschreven. Ook het huiswerk is hierin opgenomen. In de bijlagen staan alle voorbeelden voor de rollenspelen, de spelletjes en evaluatievragen.

De groepstraining "Tum-Tum" is opgebouwd uit vier verschillende fases, ieder met een eigen doelstelling.

1. De eerste fase, de kennismakingsfase, omvat vier sessies.
Hierin wordt uitleg gegeven over de bedoeling van de groepstraining en kunnen de kinderen wennen aan de regels en de structuur van de groep. In deze fase worden de volgende vaardigheden geoefend: kennis maken met elkaar; leren luisteren naar elkaar; leren samenwerken; positieve dingen over jezelf zeggen; positieve dingen over de ander zeggen; positieve dingen over jezelf en de ander zeggen en daarop reageren.
2. De tweede fase, de verdiepingsfase bestaat uit acht sessies.
De vaardigheden uit de kennismakingsfase worden steeds meer eigen gemaakt. In diverse spelvormen, zoals lotto, het "hoe-reageer-je-spel", tekenen, uitbeelden, "tweelingtikkertje" en rollenspel worden de vaardigheden geoefend. De vaardigheden die in deze fase aan de orde komen zijn: benoemen van gevoelens; herkennen van gevoelens; uitdrukking geven aan gevoelens; leren inschatten van gevoelens van jezelf en anderen; (adequaat) reageren op gevoelens van anderen; samenwerken; luistervaardigheden intrainen; spreekvaardigheden intrainen; oefenen van adequate reacties in sociale situaties.
3. De derde fase, de praktijkfase, bestaat uit zes sessies.
In deze fase worden geen nieuwe vaardigheden meer aangeleerd, maar worden alle aangeleerde vaardigheden uit beide voorgaande fases op diverse manieren zowel binnen als buiten de groepsruimte in praktijk gebracht. Concrete gebeurtenissen uit het dagelijks leven van de kinderen, die ze bijvoorbeeld via het huiswerk inbrengen, worden mede als oefenmateriaal in rollenspel gebruikt.
In de praktijkfase krijgt ieder kind een individuele doelstelling welke voort komt uit de meest in het oog springende en voor het kind belemmerende gedragingen en/of tekortkomingen die hem of haar in de sociale omgang met anderen hinderen.
4. De vierde en laatste fase, de afrondingsfase, bestaat uit twee sessies.
De doelstelling van de laatste fase is te komen tot een gezamenlijk afrondingsproject, waarin (alle) aangeleerde vaardigheden gecombineerd naar voren komen. Als laatste worden in deze fase de individuele doelen en de groepsprocessen aan de hand van concrete vragen geëvalueerd.

Doelgroep

De kalenderleeftijd van de kinderen voor de groepstraining bevindt zich tussen de 8 en 18 jaar. De groepstraining is bedoeld voor zowel zwakbegaafde als licht- en matig- verstandelijk gehandicapte kinderen (niveau IQ 35-40 tot 84). Deze kinderen bezoeken over het algemeen het speciaal onderwijs (M.L.K en Z.M.L.K.).

"Tum-Tum" is gericht op kinderen met een ontwikkelingsachterstand die problemen hebben in de sociale contactname. Het gaat hierbij om twee type kinderen. Enerzijds kinderen die verlegen of schuw gedrag vertonen, die onhandig zijn in de omgang met anderen, die zich in zichzelf terugtrekken en

contacten uit de weg gaan. Anderzijds kinderen die anderen en zichzelf overschreeuwen, die negatief en agressief getint gedrag laten zien in de omgang met anderen. Beide typen kinderen hebben een gebrek aan zelfvertrouwen, kunnen zich in een groep nauwelijks staande houden en worden belemmerd in hun emotionele ontwikkeling. Doordat deze kinderen een ontwikkelingsachterstand hebben ontstaan er extra problemen op sociaal gebied. Ze hebben, naast hun sociale onmacht, weinig of een gebrekkig inzicht in sociale interacties. Vaak wordt dit nog gecombineerd met ervaringstekorten.

Praktische informatie

Tum Tum bestaat uit het volgende materiaal:

- een ringband met tabs en voorblad
- een CD-rom met daarop in Pdf-formaat:
 - een handleiding
 - een huiswerkboekje
 - bijlagen met spel materiaal
 - Tum Toet ; een emotie lotto
 - (8 geplastificeerde speelvelden en 48 speelkaartjes)
 - een doosje met draaiwielen + wijzers

Kosten: € 54,--

Graviant educatieve uitgaven

Tel: 0314 - 345 400

www.graviant.nl

educatief@graviant.nl

2.2 Samen sterker Terug Op Pad (STOP)

Een vroege interventie voor jonge kinderen met gedragsproblemen

W. De Mey, V. Messiaen, N. Van Hulle, E. Merlevede, S. Winters,

Beschrijving

Het STOP-programma is een kant-en-klaarpakket, gebaseerd op wetenschappelijke inzichten betreffende de ontwikkeling van antisociaal gedrag. Het programma is mede gebaseerd op de meest recente onderzoeken naar de effectiviteit van interventies (evidence based).

Kinderen met gedragsproblemen en gedragsstoornissen (antisociaal gedrag) hebben minder toekomstkansen. Ze falen vaker op school, sluiten makkelijker aan bij een negatieve vriendenkring, vertonen meer delinquent gedrag en gebruiken eerder genotsmiddelen. Kinderen die dergelijk gedrag al vroeg vertonen, vormen een extra kwetsbare groep.

Als eenmaal sprake is van een negatief gedragspatroon, dan verandert dit over het algemeen niet meer ten goede of in het beste geval slechts in beperkte mate. Tijdig ingrijpen, vóór de gedragsproblemen een duidelijk patroon krijgen, kan een verdere negatieve ontwikkeling voorkomen. Het betrekken van ouders, kind én leerkracht bij de behandeling blijkt effectief te zijn.

Het STOP-programma sluit aan bij een relatief jonge stroming binnen de ontwikkelingspsychopathologie: het ontwikkelen van ecologische interventies die preventief of vroegtijdig ingrijpen in het ontwikkelingsverloop.

Leerkrachten, leerlingenbegeleiders en hulpverleners kunnen de principes van het programma Samen sterker Terug Op Pad toepassen in hun dagelijks praktijk met kinderen. De tekeningen in het aanvullende pakket verwijzen naar duidelijke afspraken maken met kinderen, problemen stapsgewijze oplossen met Wiebel, jezelf leren beheersen met behulp van het STOP-bord en de schildpadhouding, je boze gevoel aanduiden op de boos-zijn-thermometer.

Doelgroep

Jonge kinderen (4-7 jaar) die meer dan andere kinderen liegen, vechten, driftbuien vertonen, ongehoorzaam en opstandig zijn, baren hun ouders en leerkrachten heel wat zorgen. Ze vormen de grootste groep kinderen die in de hulpverlening wordt aangemeld.

Praktische informatie

Het programma omvat een algemene theoretische inleiding en drie handleidingen voor successievelijk een kindtraining, een oudertraining en een leerkrachttraining. Prijs: € 79,00

Aanvullende Set van 15 kaartjes (ISBN 90 6665 731 6): € 13,90.

SWP

Tel (020) 330 72 00

e-mail: swp@swpbook.com

internet: www.swpbook.com

2.3 Ho, tot hier en niet verder ...!

Jooske Kool

Beschrijving

De methode 'Ho, tot hier en niet verder ...!' richt zich op de bevordering van de psychosociale weerbaarheid van kinderen en jeugdigen door de beïnvloeding van de persoonlijke, relationele en omgevingsfactoren.

Specifiek aan de methode is het vergroten van de psychosociale weerbaarheid door de bevordering van de ik-ontwikkeling en ik-versterking middels: het versterken van het zelfvertrouwen, het omgaan met de eigen grenzen en die van de andere en het leren opkomen voor zichzelf. Invalshoek is het 'bewegen' in de brede zin van het woord. Door spel en beweging leren zij beter te luisteren naar hun lichaamssignalen en hun intuïtie. Met de ontwikkeling van vaardigheden doen zij iets voor zichzelf, de anderen en de omgeving. Er worden methodieken uit de bewegingstherapie, de cognitieve gedragstherapie, Neuro-Linguïstisch Programmeren (NLP) en imaginatie gebruikt.

De ouders/opvoeders komen vier maal bij elkaar om zich bewust te worden van hun eigen communicatiepatronen, te leren actief naar de gevoelens van hun kind te luisteren en te onderscheiden wie het meest actief dient te zijn bij het oplossen van problemen. De training/cursus ondersteunt kinderen en ouders in hun groei naar zelfvertrouwen en acceptatie van zichzelf en de ander.

De kinderen komen wekelijks twaalf maal 1,5 uur bij elkaar in groepjes van zes tot acht. De ouders en andere opvoeders komen vier keer, eens in de drie weken 2,5 uur, bij elkaar.

Met spel, beweging, tekenen, verbeelding, verwoorden van eigen ervaringen en het werkboek leren de kinderen (weer) trots te zijn op zichzelf en hun eigen kracht te vinden.

Doelgroep

De training is oorspronkelijk ontworpen voor kinderen in de leeftijd van 7 tot 12 jaar.

Inmiddels wordt de methode met succes toegepast bij kleuters, jeugdigen van 12 tot 18 jaar, verstandelijk gehandicapten van alle leeftijden. De training kan zowel met seksspecifieke groepen als in gemengde groepen worden uitgevoerd.

Praktische informatie

Jooske Kool beschrijft in het boek 'Ho, tot hier en niet verder...!' de uitgangspunten en theorie achter de methode en biedt therapeuten, begeleiders, leerkrachten en anderen die met de kinderen aan psychosociale weerbaarheid en vaardigheid willen werken, een handleiding voor het uitvoeren van de training/cursus.

Kosten

- 'Ho, tot hier en niet verder...!' Training in sociale weerbaarheid voor kinderen van zeven tot twaalf jaar en hun ouders (ISBN: 90 334 455 81) Prijs:30,99 (335 p.)
- Cursusboek voor kinderen (ISBN: 90 334 474 44) Prijs:11,20
- Cursusboek voor ouders (ISBN: 90 334 474 52) Prijs:6,85

Alle drie boeken, genre 'onderwijs/opvoeding', zijn uitgegeven door uitgeverij ACCO (Voorburg) en zijn verkrijgbaar bij de boekhandel en de auteur.

Er is een eenjarige opleiding bestaande uit acht blokken van twee dagen, intervisie en een praktijkgedeelte onder supervisie. De aspirant-trainers die de opleiding goed doorlopen hebben, ontvangen een certificaat, waarmee men zich tevens kan aansluiten bij de landelijke Kwaliteitskring. Om deel te kunnen nemen wordt een HBO-opleiding in de geestelijke gezondheidszorg, jeugdwelzijn of onderwijs vereist.

Om kennis te maken met de methode is er een workshop waarin de deelnemers de werkwijze van de methode aan de lijve ervaren. Deels door de bewegingsoefeningen uit de kindertraining te doen, deels door een introductie in het oudercursusprogramma. Verder maak je kennis met de uitgangspunten van de methode "Ho, tot hier en niet verder ...!" door informatie en videobeelden.

Kosten: € 95,- per dag, inclusief vegetarische lunch.

Er is ook een anderhalf-jarige opleiding tot gecertificeerd trainer. Deze bestaat uit 8 maandelijkse blokken van twee dagen, intervisie, een praktijk/stage-gedeelte van 3-4 maanden onder supervisie en het maken van een eindverslag. De aspirant-trainer die de opleiding goed doorlopen heeft, ontvangt een certificaat, waarmee men zich tevens kan aansluiten bij het landelijk netwerk van gecertificeerde trainers.

Kosten: €3300,- inclusief supervisie en verblijfskosten.

Stichting 'Uit eigen beweging'

Jooske Kool (auteur)

Tel.: 043 – 326 18 47

uiteigenbeweging@hetnet.nl

www.home.hetnet.nl/~kool-jm

2.4 Mag ik meedoen? & Zal ik me even voorstellen

Uitgangspunt van beide cursussen

In de cursussen krijgen leerlingen de kans om in sociale situaties positieve ervaringen op te doen, met als doel een negatieve spiraal te doorbreken. Dit opdoen van positieve ervaringen gebeurt op vier manieren:

6. door het oefenen in de rollenspellen en de huiswerkopdrachten doen leerlingen positieve ervaringen op met nieuw sociaal gedrag
7. door te kijken naar andere leerlingen in de groep die moeilijke sociale situaties met succes hanteren leren ze veel
8. de structuur van de lessen en de duidelijke instructies van docenten geven veiligheid en steun; de complimenten van begeleiders en groepsleden versterken het zelfvertrouwen
9. tijdens de cursus ervaren de leerlingen dat ze zich in een groep veilig en plezierig kunnen voelen; daardoor wordt hun omgang met leeftijdgenoten meer ontspannen

Mag ik meedoen?

Beschrijving

'Mag ik meedoen?' is een korte, praktische training voor sociaal onhandige leerlingen van 12 tot 15 jaar. Doel van de cursus is het ontwikkelen van een positiever zelfbeeld en het zich eigen maken van belangrijke sociale vaardigheden. De cursus wordt binnen de school door eigen docenten gegeven, waardoor de drempel om mee te doen lager kan zijn. Sinds 1997 werkt een snel groeiend aantal scholen met de cursus.

De cursus is gebaseerd op gedragstherapeutische principes. Dit betekent onder meer:

- sociaal handig gedrag wordt in kleine stappen aangeleerd
- succesvol gedrag wordt veel geoefend
- alles wat de kinderen goed doen wordt positief bekrachtigd.

De cursus bestaat uit 12 lessen van 90 minuten, één les per week. Als slot is er een feestelijke afscheidsbijeenkomst, bijvoorbeeld op een avond. Een groep wordt begeleid door twee getrainde docenten. Dit om de nodige individuele aandacht te kunnen geven en beurtelings te kunnen observeren.

Een ideale cursusgroep bestaat uit 8 tot 12 leerlingen, waarvan maximaal 3 leerlingen met agressief gedrag. De combinatie van agressieve met teruggetrokken leerlingen blijkt goed te werken: beide groepen leren veel van elkaar. Wel is het af te raden om pester en slachtoffer in dezelfde groep te zetten.

Een zorgvuldige intakeprocedure wordt aanbevolen. Vakdocenten en mentoren zijn bij de signalering betrokken. Naast indicaties worden ook contra-indicaties gehanteerd: gebrek aan motivatie; ouders verbieden deelname; onderliggende problemen als mishandeling of misbruik; autistische stoornissen; zware ADHD; zeer zwakke intelligentie.

Doelgroep

Leerlingen van 12 tot 15 jaar in het voortgezet onderwijs.

De cursus wordt gebruikt over de volle breedte van het regulier onderwijs, dus van LWOO tot en met VWO. Ook scholen voor praktijkonderwijs gebruiken de cursus, maar maken zelf aanpassingen in tempo en aantal lessen.

Overige info

- De cursus begint met enkelvoudige vaardigheden als luisteren en complimenten geven. De tweede helft bestaat uit meer complexe vaardigheden als onderhandelen en reageren op pesten.
- Elke les heeft als thema een positief gestelde leuze: "Ik kan goed ..." Bij elke leuze maken drie

- leerpunten het nieuwe gedrag concreet.
- Vast onderdeel van elke les zijn de kleine, korte rollenspellen. Daarin oefenen de kinderen het gedrag dat hoort bij de leuze.
 - Na vrijwel elke les volgt een klus. Daarmee oefenen de leerlingen het nieuwe gedrag in een reële situatie buiten de groep. Ouders blijven via deze klussen betrokken bij de cursus.
 - Ouders/verzorgers worden betrokken bij de intake van hun kind. Bij de start worden zij op een ouderavond geïnformeerd over de cursus en hun eigen rol daarin. Verder worden zij uitgenodigd voor de feestelijke slotavond.

Zal ik me even voorstellen?

'Zal ik me even voorstellen?' is een korte, praktische training voor sociaal onhandige jongeren van 15 jaar en ouder. De cursus is ontwikkeld naar aanleiding van vragen van scholen die al met 'Mag ik Meedoen?' werkten en behoefte hadden aan een cursus voor leerlingen vanaf 15 jaar. Na een try-out in Havo/Atheneum, VMBO en SVO-LOM werkt nu een groeiend aantal scholen met de cursus.

De cursus bestaat uit 13 lessen van 100 minuten, één les per week. Als slot is er een feestelijke afscheidsbijeenkomst, bijvoorbeeld op een avond. Een groep wordt begeleid door twee getrainde docenten. Dit om de nodige individuele aandacht te kunnen geven en beurtelings te kunnen observeren.

Om te voorkomen dat jongeren het oefenen van de vaardigheden wat gênant vinden wordt gewerkt vanuit drie realistische thema's. De thema's zijn: op kamers gaan wonen, beroepen en een restaurant. Deze fictieve contexten worden snel maar krachtig tot leven gewekt met de methodiek Verhalend Ontwerpen. Meer informatie over deze methodiek op www.verhalendontwerpen.nl. De cursus heeft een opbouw van enkelvoudige naar complexe vaardigheden.

Doelgroep

Leerlingen van 15 jaar en ouder in het voortgezet onderwijs.

De cursus wordt gebruikt over de volle breedte van het regulier voortgezet onderwijs.

Overige info

- Elke les heeft als thema een positief gestelde leuze: "Ik kan goed ..." Bij elke leuze maken leerpunten het nieuwe gedrag concreet. Het aantal leerpunten per leuze is groter dan bij Mag ik meedoen? zodat de leerlingen meer nuances in sociaal gedrag aanleren.
- Vast onderdeel van elke les zijn de kleine, korte rollenspellen. Daarin oefenen de leerlingen het gedrag dat hoort bij de leuze. Na vrijwel elke les volgt een klus. Daarmee oefenen de leerlingen het nieuwe gedrag in een reële situatie buiten de groep. Ouders blijven via deze klussen betrokken bij de cursus.
- Systematische en gestructureerde zelfreflectie maakt deel uit van de cursus. De groepsleden worden hierbij ingeschakeld, waardoor het zelfinzicht sterk wordt vergroot. Ook levert het de leerlingen een beter beeld op van de vaardigheden die zij wel en nog niet beheersen, en dat vergroot hun motivatie.

Praktische informatie over beide cursussen

Het lesmateriaal en de docentenhandleiding maken deel uit van een docententraining en zijn niet los verkrijgbaar.

Docententraining

Het lesmateriaal bij beide cursussen is niet los te bestellen. De manier van werken met het materiaal blijkt zo bepalend voor het resultaat, dat een docententraining noodzakelijk is om dit goed onder de knie te krijgen. In de praktijk geven ook leerkrachten met ruime ervaring in het geven van sociale vaardigheidstrainingen aan dat ze er veel van te leren.

De docententrainingen zijn expliciet gericht op uitvoering van de betreffende cursus. De trainingen zijn niet geschikt voor leerkrachten die zelf geen sociale vaardigheidscursus gaan geven.

- Tweedaagse training 'Mag ik meedoen?' of 'Zal ik me even voorstellen'
Bedoeld voor docenten die met leerlingen van 12-15 jaar gaan werken, of met leerlingen die ouder zijn dan 15 jaar.
Kosten: € 675 per persoon. Minimaal twee docenten per school.
Dit is inclusief
 - telefonisch voorgesprek met verantwoordelijke schoolleider
 - tweedaagse training incl. verblijfskosten
 - deelname van een of twee schoolleiders/coördinatoren aan een dagdeel van deze conferentie (gericht op de organisatie van de cursus)
 - stappenplan voor de organisatie van de cursus in school
 - complete lessenserie met kopieerbaar leerlingmateriaal
 - uitgebreide docentenhandleiding met achtergrondinformatie
 - terugkommiddag voor docenten
- Eéndaagse training 'Zal ik me even voorstellen?'
Uitsluitend voor docenten die al met een van bovengenoemde cursussen werken.
Kosten € 375 per docent. Minimaal twee docenten per school.
Dit is inclusief
 - eéndaagse training incl. verblijfskosten
 - stappenplan voor de organisatie van de cursus in school
 - complete lessenserie met kopieerbaar leerlingmateriaal
 - uitgebreide docentenhandleiding met achtergrondinformatie
- Terugkommiddag
Enkele malen per jaar worden zowel voor 'Mag ik meedoen?' als voor 'Zal ik me even voorstellen?' terugkommiddagen georganiseerd.

Frantzen, Reehorst & van Rossum
advies, training en projectmanagement
Duurswoldlaan 6
9727 DJ Groningen
tel. (050) 529 0453
fax (050) 529 0443
e-mail e.reehorst@sociaalvaardig.nl
www.sociaalvaardig.nl

2.5 Schatjes katjes watjes?

drs J M P Kruuk, W Steenbakkers, drs Dortmans

Beschrijving

Samen spelen met andere kinderen klinkt heel eenvoudig, maar er komt heel wat bij kijken. Om met andere kinderen samen te spelen moet je als kind b.v. durven vragen of je met de anderen mee mag doen. Je moet op je beurt kunnen wachten, spelregels volgen, tegen je verlies kunnen en durven zeggen wat je niet bevalt. Sommige kinderen hebben moeite met deze vaardigheden. Zij maken uit zichzelf moeilijk contact met andere kinderen, ze hebben bijvoorbeeld snel ruzie of staan op het schoolplein vaak alleen.

Dit programma is ontwikkeld voor kinderen die ondanks klassikale programma's over pesten en sociale weerbaarheid, behoefte hebben aan nog wat extra ondersteuning hierin.

Het programma bestaat uit:

- Kennismakingsgesprek met ouders en kind
- Informatieavond voor ouders en leerkrachten
- 10 bijeenkomsten van 1,5 uur voor de kinderen
- Evaluatiegesprek met ouders

Tijdens de bijeenkomsten leren kinderen op een speelse manier vaardigheden zoals: leren luisteren; problemen oplossen; over gevoelens praten; samenwerken met andere kinderen en kritiek geven en ontvangen.

Deze vaardigheden worden geleerd door erover te praten, te oefenen, toneelstukjes te spelen en door fysieke oefeningen te doen. De kinderen krijgen elke week huiswerk. Ook de ouders krijgen elke week een opdracht. De leerkracht van het kind heeft de mogelijkheid om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen middels het schriftje map van het kind. Aan het eind van het programma kan hij/zij de veranderingen in het gedrag van het kind aangeven middels een evaluatieformulier.

Inhoud van de 10 bijeenkomsten:

1. Kennismaken en contract bespreken
2. Complimenten geven en ontvangen
3. Gevoelens herkennen, verwoorden en uitbeelden
4. Iets vragen en een praatje maken
5. Knokken aanpakken, wegkruipen
6. Over pesten
7. Vrienden maken, invoegen bij anderen
8. Kritiek geven en ontvangen
9. Kinderen maken zelf een programma
10. Evaluatie en afscheid nemen.

Doelgroep

Het programma is het meest effectief voor kinderen uit de bovenbouw (vanaf ongeveer 9 jaar) die moeilijkheden ondervinden in het contactleggen en samenspelen met leeftijdgenoten. Te denken valt aan kinderen die: aan de kant staan; gepest worden; weinig initiatief nemen; moeilijkheden ondervinden bij het oplossen van problemen of het moeilijk vinden om vriendjes te maken en te houden.

Praktische informatie

De 'Schatjes Katjes Watjes?' basisset bestaat uit het volgende materiaal :

- een handleiding
- voorbeelden voor sheets
- een videoband
- diskette met voorbeeldbrieven
- set (8 stuks) "ankerboeken"
- set (8 stuks) "post voor ouders/retourpost"

Een losse deelnemersset bestaat uit:

- set (8 stuks) "ankerboeken"
- set (8 stuks) "post voor ouders/retourpost"

Gekoppeld aan dit programma is de handleiding 'Durf je wèl!?' een draaiboek met o.a. een stappenplan voor de opzet van een sociale vaardigheidstraining en sheets voor de verschillende bijeenkomsten.

Auteur: Petra van Driesum.

Kosten:

- (basisset)	€ 138,--
- deelnemersset	€ 54,--
- cursus-editie
(trainershandleiding, ankerboek, post voor ouders, retour post,
diskette met voorbeeld brieven)	€ 60,--
- losse DVD (aanvulling op o.a. Schatjes, katjes, watjes? "cursus-editie")	€ 20,--
- handleiding 'durf je wel'	€ 20,50

Graviant educatie uitgaven

Tel: 0314 - 345 400

www.graviant.nl

educatief@graviant.nl

2.6 Aardig Vaardig

Beschrijving

Aardig Vaardig is een (les)pakket dat gebruikt kan worden om kinderen te leren 'omgaan met zichzelf en met anderen'. Dit past in het leerstofoverstijgende kerndoel 4 en 5 over het zelfbeeld van kinderen en over sociaal gedrag.

De methode bestaat uit 30 kaarten per bouw (groep 3 /4, groep 5/6 en groep 7/8). Elke kaart bestaat uit een opdracht.

De rechterkant richt zich tot de kinderen. Er staat een inleiding op over het thema en daarna is er een opdracht. De opdracht moet alleen of met een groepje worden uitgevoerd.

Op de linkerkant van de kaart staat informatie voor de leerkracht over de opdracht: doelstellingen, aantal deelnemers, benodigd materiaal, tijdsduur en aanvullende suggesties.

De doelstellingen zijn: de leerlingen kunnen zich op een assertieve wijze voorstellen, respect opbrengen, zorg opbrengen, hulp vragen en zorg aanvaarden, leiding geven en leiding ontvangen. Verder: kritisch zijn, een eigen mening hebben, zich weerbaar opstellen, zich discreet opstellen, ongelijk toegeven en kritiek ontvangen.

Elke doelstelling is per bouw uitgewerkt. Per twee doelstellingen zijn er zes kaarten uitgewerkt.

De kaarten zien er volgens de uitgever niet heel aantrekkelijk uit: grote vierkante kartonnen in pasteltinten. De inhoud is volgens de uitgever wel aantrekkelijk. Ze laten de kinderen nadenken over hun handelen. Er wordt dus gewerkt aan sociale cognities (kennis). Daarnaast wordt er vooral gewerkt aan de sociale vaardigheden, doordat de kinderen met de vaardigheid moeten oefenen.

De kaarten kunnen naast een methode voor sociaal emotionele ontwikkeling gebruikt worden.

Doelgroep:

groep 3 t/m 8 van het basisonderwijs.

Praktische informatie

Aardig vaardig groep 3 en 4 € 29,50

Aardig vaardig groep 5 en 6 € 29,50

Aardig vaardig groep 7 en 8 € 29,50

Schoolsupport

Tel.: 0594-500 145

info@schoolsupport

www.schoolsupport.nl

Op de site kunnen een handleiding en voorbeeldkaarten worden gedownload.

2.7 Sociaal competentiemodel

PI Research, Amsterdam/Duivendrecht.

Beschrijving

Het sociaal competentiemodel is in Nederland ontwikkeld en geïmplementeerd door PI Research (voorheen de afdeling gedragstherapieprojecten van het Pedagogisch Instituut te Amsterdam). Over competentie wordt gesproken wanneer iemand over voldoende praktische-, cognitieve-, emotionele- en sociale vaardigheden beschikt, om de taken waarmee hij of zij in het dagelijks leven geconfronteerd wordt op adequate wijze te vervullen. Deze taken veranderen per levensfase. Een belangrijke inspiratiebron voor het sociaal competentiemodel vormt de ontwikkelingspsychologie en de leertheorieën.

Werken volgens het sociaal competentiemodel richt zich enerzijds op het verminderen van problemen en anderzijds op het versterken van aanwezige ontwikkelingsmogelijkheden. De begeleidingsmethodiek sluit aan bij de behoeften en belangen van de cliënten. De nadruk ligt op een positieve benadering, waarbij het in eerste instantie gaat om het leren van nieuw gedrag.

Het competentiemodel biedt een kader om op basis van evaluatieonderzoek een keuze te maken voor interventies op het gebied van opvoeding, behandeling, bescherming en preventie. Hierbij gaat het om de vraag hoe de gewenste veranderingen het beste gerealiseerd kunnen worden.

Het *ontwikkelingsperspectief* beschrijft de wijze waarop kinderen en jeugdigen – naarmate ze ouder worden en de omgeving nieuwe eisen en uitdagingen stelt – hun gedrag, emoties en gedachten in wisselwerking met die eisen en uitdagingen verder ontwikkelen. De *leertheorieën* geven inzicht in de manier waarop mensen zich bepaalde gedragspatronen – positieve maar ook negatieve – eigen maken en welke factoren daarop van invloed kunnen zijn.

Doelgroep

Het sociaal competentiemodel wordt in uiteenlopende sectoren toegepast (management, onderwijs, hulpverlening). In Nederland wordt binnen de sector zorg en welzijn het competentiemodel vooral toegepast in residentiële instellingen voor jongeren in jeugddetentie, instellingen voor licht verstandelijk gehandicapte jongeren en binnen instellingen voor doven en slechthorenden (bijvoorbeeld Koninklijke Effatha Guyot Groep).

Uitgangspunten

- Vergroting van competentie van individuen, opdat zij beter kunnen functioneren in de samenleving.
- Aansluiting bij en gebruik maken van de krachten van cliënten en hun sociale omgeving.
- Ontwikkelingspsychologisch en leertheoretisch kader, met gebruikmaking van systeemgerichte interventies.
- Keuze voor interventies voor opvoeding, behandeling, bescherming en preventie die werken (op basis van evaluatieonderzoek)

Trainingsaanbod

- Ontwikkeling van vaardigheidstrainingen; Van ontwikkeling tot implementatie De deelnemer ontwikkelt één of meerdere vaardigheidstrainingen. Deelnemers krijgen bouwstenen aangereikt om een eigen (sociale) vaardigheidstraining te ontwikkelen, toegespitst op de eigen doelgroep en hulpvorm en het specifieke kader waarbinnen de training plaatsvindt.
Voor psychologen, orthopedagogen. Omvang cursus: 6 dagen
Kosten: open inschrijving € 1.375,00 per deelnemer; incompany prijs op aanvraag
- Basistraining Competentievergroting in het (speciaal) onderwijs
Training in basistechnieken en het gebruik van hulpmiddelen: competentiemodel, school- en klassenroutine, observeren, technieken voor gedragsverandering.
Voor leerkrachten en intern begeleiders. Omvang cursus: 3 dagen.
Kosten: Incompany € 1.165,00 per trainer per dag.

- Cursus Competentiegerichte Hulpverlening en Management Speciaal (basis)onderwijs. Programmaontwikkeling in het speciaal (basis)onderwijs.
Voor: Sleutelfiguren in het (speciaal) basisonderwijs als intern begeleiders, pedagogen/psychologen en directieleden. Omvang cursus: 6 dagen.
Kosten: Open inschrijving € 2.300,00 per deelnemer
- Cursus Behandeling van probleemgedrag bij mensen met een (lichte) verstandelijke handicap. Opzetten van individuele interventieprogramma's vanuit een ontwikkelingsgericht kader.
Voor: Behandelaars die individuele interventieprogramma's ontwikkelen en anderen coachen in de uitvoering hiervan. Omvang cursus: 6 dagen.
Kosten: Incompany prijs op aanvraag; open inschrijving € 1.550,00 per deelnemer

Praktische informatie

PI Research heeft op basis van het sociaal competentiemodel diverse hulpvormen ontwikkeld en geïmplementeerd in een groot aantal ambulante en residentiële instellingen in Nederland en Europa. PI Research heeft dit model en de ontwikkelde hulpvormen middels een groot aantal ontwikkelingsprojecten, trainingstrajecten en publicaties verspreid.

Tel.: 020 – 77 45 650

www.pi-research.nl

Literatuur

- Albrecht, G.; Slot, W.; *Competentiegericht werken met licht verstandelijk gehandicapte kinderen, handleiding voor het werken in residentiële groepen*, Duivendrecht: PI Research (1999). Te bestellen bij OZC Alkmaar: 072 – 56 71 200.
- Geeraets, M.; Spanjaard, H.; *Toekomstcursus, competentievergroting bij dove en slechthorende jongeren, een sociale vaardigheidstraining*, Amsterdam/Duivendrecht: Pedologisch Instituut, Afdeling GT-projecten en Voorburg/Zoetermeer: Effatha, Christelijk Instituut voor doven (1997).

2.8 Goldstein

Beschrijving

De Goldsteinmethode, genoemd naar Arnold Goldstein, is gericht op het vergroten van vaardigheden. Via het aanleren van vaardigheden wordt autonomie, assertiviteit, interne controle, accuraatheid van waarnemen en communiceren en tolerantie voor frustratie van de cliënt vergroot, zodat deze beter is opgewassen tegen de eisen die het (dagelijkse) leven aan hem stelt. Deze vaardigheden worden de cliënten aangeleerd via modeling (leren door middel van rolmodellen), gedragsoefening, sociale bekrachtiging en transfertraining. Dit gebeurt in groepen die, afhankelijk van het niveau van de groep en van het aantal en de complexiteit van de vaardigheden, drie tot acht zittingen in beslag nemen.

Voor het onderdeel modeling zijn de videobanden een effectief hulpmiddel. Het beoogde leren wordt beter bereikt, omdat het gedrag meermalen wordt getoond, irrelevante gedragingen worden weggelaten en verschillende modellen het gedrag vertonen. De Stichting Werken heeft met Goldstein verschillende video's ontwikkeld. Elk model van de videoband is als volgt opgebouwd:

- inleiding van de skill;
- voorbeeld van niet-effectief gedrag;
- de skill in leerpunten uiteengezet;
- voorbeeld volgens de leerpunten getoond;
- de skill in stilstaande fragmenten, waarbij de leerpunten in beeld komen.

De volgende video's zijn beschikbaar:

- basisvideo Sociale Vaardigheden;
- Agression Replacement Theory (ART);
- solliciteren, waarbij er een aparte band voor mannen en één voor vrouwen is;
- pesten (voor kinderen tot twaalf jaar);
- blinden (zelfstandigheid, kennismaken, jezelf presenteren, hulp vragen, omgaan met vervelende opmerkingen), deze is tevens geschikt voor mensen met een andere handicap.

Doelgroep

De Goldsteinmethode is oorspronkelijk ontwikkeld voor mensen met een lage sociaal-economische status. In Nederland (en ook elders) wordt zij tevens toegepast voor kinderen (vanaf acht jaar), zwakbegaafden en voor mensen met een handicap. Vooral MEE's werken bij het trainen van specifieke vaardigheden veel met de Goldsteinmethode.

Praktische informatie

Bij de Stichting 'Werken met Goldstein' zijn tevens andere materialen ontwikkeld (bordposters, oefenschriften en kaartjes), welke niet specifiek voor mensen met een handicap zijn bedoeld.

Postbus 7533

5601 JM Eindhoven

Fax: 0497 – 51 82 25

www.goldstein.nl

Zee, S., van der; Molen, H., van der; Beek, D., van der; *Sociale vaardigheden voor zwakbegaafde jongeren: Praktijkboek Goldsteintraining*, Deventer: Van Loghum Slaterus, 1989.

Prijs: € 27,50 (1^e druk, los exemplaar, ISBN: 90 368 014 94)

2.9 Ik, jij, wij samen

Beschrijving

Methode voor de ondersteuning van de sociaal-emotionele ontwikkeling.

In de methode wordt gewerkt aan het opbouwen en vergroten van de sociale vaardigheden. Volgens de auteurs is het materiaal geschikt voor kinderen op SBO scholen, voor kinderen op basisscholen in onderwijsachterstandsgebieden of op scholen met veel leerlingen met een sociaal-emotionele problematiek.

Er zijn zes delen, voor elke jaar groep één. Elk deel (ringband) bevat: achtergrondinformatie, toelichting voor leerkracht en kopieerbare werkbladen. Daarnaast zijn er praatplaten op A3-formaat

Doelgroep

BAO 3-8 SBO

Praktische informatie

De prijs van de methode is € 750,00

HCO, Haags Centrum voor Onderwijsbegeleiding

Tel: 070 - 4482828

info@hco.nl

Deel 3. Materialen, lespakketten sociale vaardigheden

3.1 Babbelspel

Een sociaal leerspel. Jan Delue, Uitgeverij Baert 2001.

Beschrijving

Het Babbelspel beoogt op een speelse manier uit om een aantal sociale en interpersoonlijke vaardigheden concreet te oefenen. Centraal ligt een speelbord met een parcours van 50 vakjes. De zes verschillende kleuren op dit parcours verwijzen elk naar een andere stapel opdrachtkaarten die op hun beurt elk een andere vaardigheid 'inoefenen' via vertelopdrachten, non-verbale opdrachten en rollenspel.

De rubrieken waarin gespeeld wordt zijn als volgt ingedeeld:

1. leren/durven praten over een onderwerp vertrekkende van een foto;
2. praten over jezelf
3. non-verbale opdrachten waarbij de spelers samen iets uitbeelden of zonder woorden iets overbrengen
4. een rollenspel waarbij de spelers voor zichzelf leren opkomen en leren assertief te zijn;
5. inzicht krijgen in sociale vaardigheden/moeilijkheden en 6) leren uiten van meningen over jezelf, over anderen en over diverse onderwerpen, leren omgaan met kritiek.

Doelgroep

Jongeren tussen 7 en 14 jaar.

Praktische informatie

Kosten: € 60,--

Uitgeverij Baert NV, Ternat, België.

Tel: 02 583 56 56 en fax 02-581 02 82.

www.baert.com/produkten_babbelspel.htm

3.2 Een doos vol gevoelens

Kog, M.; J. Moons; L. Depondt (eindredactie)

[Centrum voor ErvaringsGericht Onderwijs](#), Leuven, 2005

Een speelleerset voor jonge kinderen. Zij leren spelenderwijs beter leren omgaan met gevoelens. Op een speelse manier leren ze gevoelens herkennen, begrijpen en uiten. Het beheersen van de basisgevoelens: blij, bang, boos, verdrietig geeft jonge kinderen een eerste houvast tot een rijk emotioneel leven.

De tijdsinvestering is afhankelijk van de situatie op school en de groep. Het is niet de bedoeling om de ene na de andere activiteit over gevoelens te praten. Met name voor jongere kinderen behoort het spreiden van het traject over meerdere weken.

Doelgroep

Groep 1 – 4 van het basisonderwijs

De doos bestaat uit:

- een handleiding met kopieerbladen
- 4 gevoelshuisjes
- 4 maskers
- 17 vingerpoppes
- 16 plaatjes met de gevoelsfiguren
- 48 situatieplaatjes

- 4 grote platen met de gevoelsfiguren
- een gevoelsplaat (het draaispel)
- een cd met gevoelsgeladen muziek
- een emo-meter

Praktische informatie

Een doos vol gevoelens (volledige set, inclusief handleiding en CD) € 186,--

Handleiding Een doos vol gevoelens (apart) € 10,90

CD Muziek met gevoel - deel 1 (apart) € 13,50

Centrum voor ErvaringsGericht Onderwijs, Leuven

Tel: +32 (0)16 325740

cego@ped.kuleuven.ac.be

www.cego.be\cego@ped.kuleuven.ac.be

Ook te bestellen bij:

- Reinders Onderwijs Oisterwijk: 013 – 528 84 35

- Boom distributiecentrum Meppel: 0522 – 23 75 55 (bdc@boom.nl)

3.3 Een huis vol gevoelens en axen

Ferre Laevers, Nand Cuvelier, Julia Moons en Annie Debue m.m.v. Joris Denoo

[Centrum voor ErvaringsGericht Onderwijs](#), Leuven, 2005

Het Huis vol gevoelens en axen is het vervolg op de Doos vol gevoelens. De twee belangrijkste innovaties zijn de introductie van de Gevoelswaaier (met 21 gevoelens) en de integratie van de Axenroos (= manier om de gedragingen van mensen te ordenen).

De hoofddoelstellingen van het Huis vol gevoelens en axen zijn:

- een differentiatie van gevoelens bij zichzelf en bij anderen leren waarnemen en benoemen;
- een inzicht krijgen in de verschillende axen aan de hand van de Axenroos, en deze kunnen gebruiken als steunpunten om relatiewijzen te kunnen identificeren;
- een inzicht krijgen in de relatie oorzaak-gevolg binnen de interactieketen;
- verbaal en non-verbaal gedrag leren interpreteren;
- leren probleemoplossend denken in een sociale context.

Doelgroep

groep 2 – 8 basisonderwijs.

Deze koffer bestaat uit:

- een handleiding
- 63 gevoelsplaatjes in vierkleurendruk (voor elk van de 21 gevoelens zijn er telkens drie verschillende vertelplaatjes) met illustraties en teksten
- een reeks van 10 grote vertelplaten over de goed- en slechtgemutste dieren uit de Axenroos
- een uniek beelddominospel met vier reeksen van 12 serieplaatjes rond herkenbare thema's
- een cd met gevoelsgeladen muziekfragmenten
- een dieren spelbord (rond de dieren uit de Axenroos)
- een grabbelhuis vol dieren (10 dierschijfjes)
- een grabbelhuis vol gevoelens (21 gevoelsschijfjes)
- een gevoelswaaier (met de 21 gevoelens)
- een doosje met pluimpjes, pluimkaarten en opdrachtkaarten
- een emo-meter

Praktische informatie

Huis vol gevoelens en axen (volledige set, inclusief handleiding en CD) € 199,--

Handleiding Huis vol gevoelens en axen € 10,90

CD Muziek met gevoel - deel 2 € 13,50.

Centrum voor ErvaringsGericht Onderwijs, Leuven

Tel: +32 (0)16 325740

cego@ped.kuleuven.ac.be

www.cego.be

Zie ook:

Relatiestudio – Centrum voor Relationele en Sociale competentie

www.relatiestudio.be / relatiestudio@telenet.be

3.4 Eigenwijsjes

52 coachingkaartjes voor een aanzet tot een beter zelfbeeld, bewustzijn en zelfvertrouwen. Voor kinderen vanaf 6 jaar en volwassenen.

Oorspronkelijk waren de kaartjes bedoeld voor thuisgebruik. In de praktijk worden ze ook veel gebruikt door kindtherapeuten, leerkrachten van de basisschool en remedial teachers.

Te koop in de boekhandel. Als de boekhandel geen exemplaar heeft kunnen ze dat bestellen bij het Centraal Boekhuis of bij Scholtens bv. Uitgever: Dubbelzes, ISBN 90 807593-1-7
info@dubbelzes.nl

Kosten: één kaartenset kost € 8,95.

3.5 Goed Gedaan Map

Complimentjes daar groeien ze van!

Korte beschrijving

De map is bedoeld als een hulpmiddel om een planmatige aanpak te ontwikkelen gericht op het positief beïnvloeden van het zelfbeeld van kinderen, het vergroten van het zelfvertrouwen en het verbeteren van de sociale contacten tussen kinderen onderling en kinderen met volwassenen. De 'Goed Gedaan Map' bestaat uit drie onderdelen:

1. Lessuggesties Goed Gedaan-oefeningen voor de onder-, midden- en bovenbouw;
2. Suggesties voor het behandelen van het Goed Gedaan-thema met ouders;
3. Suggesties voor Goed Gedaan-dramalessen voor kinderen rond het thema samenwerking.

Voorafgaand aan de drie onderdelen treft u een algemene inleiding aan over het ontstaan van de 'Goed Gedaan Map', de theoretische principes en de gebruiksmogelijkheden van de map.

Doelgroep

Leerlingen van groep één tot en met acht in het basisonderwijs.

Praktische informatie

'Goed Gedaan Map', Complimentjes daar groeien ze van!; Den Haag: Haags Centrum voor Onderwijsbegeleiding (HCO), 1996

Prijs: € 23,10

Tel.: 070 – 44 828 28
info@hco.nl
www.hco.nl

3.6 Tintelboeken

Depondt, L.; M. ten Cate, R. Lemmens en K. Nauwelaerts (illustratie)
Centrum voor ErvaringsGericht Onderwijs, Leuven, 2002

Beschrijving

De Tintelboeken willen kinderen helpen de basisbehoeften scherper te doorleven en eventuele problemen te verkennen en te verwerken. Voor volwassenen bieden ze aanzetten om moeilijkheden bij kinderen beter op te merken en om met (jonge) kinderen aan de slag te gaan rond gevoelsgeladen thema's. De reeks is opgebouwd rond zes 'basisbehoeften'. Die spelen een cruciale rol bij de ontwikkeling van kinderen (én van volwassenen!). In elk prentenboek staat één basisbehoefte centraal:

- lichamelijke behoeften: *Ssst, Streepje slaapt!*
- behoefte aan warmte en tederheid: *Klein Kikje toch!*
- behoefte aan veiligheid en duidelijkheid: *Hop wil naar huis*
- behoefte aan erkenning: *Kaspers rattenplan*
- behoefte om zichzelf als kundig te ervaren: *Veertje vliegt!*
- morele behoefte: *Lach maar, Leentje!*

De 'Handleiding en activiteitenboek bij de Tintelboeken' bevat achtergrondinformatie (o.m. over de zes basisbehoeften) en bij elke Tintelboek:

- activiteiten en tips voor kringgesprekken en verdiepings- en uitbreidingsactiviteiten (muzisch, taal, wereldoriëntatie, sociale vaardigheden);
- een gedicht;
- kopieerbladen.

Een luisterversie van de Tintelboeken is ook verkrijgbaar op cd.

Doelgroep

Voor kinderen tussen 4 en 7 jaar.

Praktische informatie

Tintelboeken, per exemplaar € 12,30

Handleiding: € 12,30

Tintelboeken CD: € 14,--

Centrum voor ErvaringsGericht Onderwijs, Leuven

Tel: +32 (0)16 325740

cego@ped.kuleuven.ac.be

www.cego.be

Zie ook: www.lukdepondt.be/lezingen/kinderen

3.7 Uitstekend goed

Sociale vaardigheidslessen met drama.

Heer, J. de en M. Vos. Uitgeverij Damon, Budel, 2002-2003, ISBN 90 5573 330 X

Beschrijving

Een project dat gaat over hoe kinderen met elkaar kennismaken kunnen maken: hoe je om iets vraagt, hoe je complimenten kunt geven of krijgen en over sorry zeggen. Drama is de belangrijkste werkvorm. Het project bestaat uit ongeveer 15 bijeenkomsten.

Doelgroep

Middenbouw van de basisschool

Praktische informatie

Prijs € 11,50

Uitgeverij Damon

Tel: 0495-499319

info@damon.nl damon@iae.nl

<http://www.damon.nl>

3.8 Uit de schaduw

Korte beschrijving

De lesmap bevat een modelregeling, pestprotocol en vier lesseries, te weten:

- ‘Uit de schaduw’; gericht op versterken weerbaarheid door ontwikkelen van een positief zelfbeeld voor groep 1/2, 3/4, 5/6 en 7/8;
- ‘Recht op veiligheid’ voor jongens en meisjes van tien tot twaalf jaar;
- ‘Techniek’ voor meisjes uit groep zes, zeven en acht;
- ‘Zorgzelfstandigheid’ voor jongens.

De lesmap is gebaseerd op een aantal doelstellingen. Ieder kind is uniek en heeft –afhankelijk van leeftijd en ontwikkeling– de verantwoordelijkheid voor zichzelf en voor de ander bestaande uit: respect voor elkaar, ruimte om verschillend te zijn; activiteiten gericht op het versterken van de weerbaarheid van kinderen door het ontwikkelen van een positief zelfbeeld.

Doelgroep

Leerlingen van groep één tot en met acht in het basisonderwijs.

Praktische informatie

‘Uit de schaduw’

De lesmap is door GGD Zuid-Holland Noord verspreid op de scholen in de regio en is niet te koop.

GGD Zuid-Holland Noord

Tel.: 071 – 51 63 337

3.9 Kijk en beleef

Beschrijving

Jonge kinderen kunnen vaak nog moeilijk omgaan met emoties. Vanaf jonge leeftijd worden kinderen geconfronteerd met de keuze: durf ik dat wel of durf ik dat niet? Moet ik dat proberen of een andere oplossing kiezen. Voel ik me zeker en durf ik de uitdaging aan?

In de boekjes van de serie 'Kijk en beleef' staan in een apart kader vragen geformuleerd die als uitgangspunt kunnen dienen voor een groepsgesprek. De vragen helpen de kinderen bij het verwoorden van hun eigen gevoelens en gedachten.

De verhalen zijn herkenbaar voor kinderen, terwijl het toch over iemand anders gaat. Kinderen krijgen de gelegenheid vrij te reageren en te associëren. Zulke gesprekken bieden inzicht in wat er speelt in hun leefwereld en geven een mogelijkheid om daarop in te spelen.

De boeken kunnen op elk gewenst moment worden ingezet ter ondersteuning bij de ontwikkeling van sociale vaardigheden. Of op een moment dat een bepaalde situatie zich voordoet. De boeken kunnen ook 'preventief' worden gebruikt. Deel 13 over 'Doorzetten' is daarvan een goed voorbeeld.

De verhalen laten zich makkelijk voorlezen. De vragen op elke bladzijde geven gelegenheid een gesprekje te beginnen en geven de leerkracht houvast.

Voorin de boeken zijn tips, suggesties en achtergrondinformatie opgenomen. Tips over de aanbevolen werkwijze. Suggesties voor werkvormen die ideeën geven om meer aandacht te besteden aan een onderwerp. En extra achtergrondinformatie over het thema van het betreffende boek.

Enkele thema's

Heimee	Vriendschap	Verantwoordelijkheid
Ruzie	Plagen	Eerlijk zijn
Dood gaan	Teleurstelling	Doorzetten
Weerbaar zijn	Durven	Kiezen
Jaloers zijn	Geduld hebben	Van fouten kun je leren
Samenwerken	Jezelf presenteren	

Doelgroep

Benedenbouw basisonderwijs.

Praktische informatie

Per deel: € 17,--

Kwintessens NZV Uitgevers, Amersfoort 1999, 2000, 2002.

Algemeen: 033 460 60 11

www.kwintessens.nl

3.10 Kleintje Nee en GROTE Nee

Beschrijving

Niet alle kinderen komen even gemakkelijk voor zichzelf op. Toch is het belangrijk dat kinderen leren aangeven wat hun behoeften zijn en wat ze juist niet willen. Kinderen moeten zich ervan bewust worden dat ze duidelijk moeten zijn als ze nee zeggen. In dit boekje kunnen ze lezen dat zelfs een Kleintje Nee en GROTE (en effectieve) Nee kan worden.

Geschikt als uitgangspunt voor rollenspellen of (groeps)gesprekken.

Doelgroep

Basisonderwijs

Praktische informatie

Kleintje Nee en Grote Nee: € 8,95; Kleintje Nee en Grote Nee, set a 5 stuks: €34,50.

Schoolsupport

Tel.: (+31)-(0)594-500145

E-mail: info@schoolsupport.nl

www.schoolsupport.nl

Op de site kan een handleiding worden gedownload.

3.11 Kinderkwaliteitenspel werken met kinderkwaliteiten in de klas.

Beschrijving

Doel van dit spel is leerlingen bewust(er) maken van hun eigen kwaliteiten en op die manier bijdragen aan een positief zelfbeeld. Het spel bestaat uit:

69 kaartjes; elk kaartje bevat een illustratie en een woord (bijv. dromerig, slim, eerlijk)

een uitgebreide handleiding; hierin staan de diverse werkvormen concreet beschreven

De kaartjes kunnen zowel op individueel niveau, in kleine groepjes als klassikaal gebruikt worden.

Uitgangspunt voor een gesprek is steeds het woord op een kaartje, waarbij concrete vragen worden gesteld door de leraar, mentor, interne begeleider of zorgcoördinator.

Doelgroep

Vanaf groep 4 basisonderwijs

Praktische informatie

Spel inclusief handleiding: prijs: € 19,95

Uitgave: CPS, 2004

Telefoonnummer: 033-4534343

E-mail: cps@cps.nl

www.cps.nl

3.12 Hé, doe je mee?

Auteur(s): Hilde Ericx

Uitgever: Mechelen: Bakermat uitgevers, 2003-2004, ISBN: 90 5461 344 0

Beschrijving

Een door 'Leefsleutels' ontwikkeld interactief programma dat onderwijzers en begeleiders wil bijstaan in de ontwikkeling van sociale vaardigheden van kinderen binnen de groep waartoe ze behoren. Alle methodieken en werkvormen in de reeks zijn groepsgericht. De boekjes bundelen een aantal speelse oefeningen rond onder meer kennismaken, groepjes maken, actie, tot rust komen, afscheid nemen.

Praktische informatie

Meer informatie over leefsleutels: www.leefsleutels.be

Het programma is te krijgen bij uitgever Bakermat.

www.bakermat.com/

info@baeckensbooks.be

3.13 Emotieboekjes

Zoetermeer: Effatha Guyot, Afdeling Arentshof.

Beschrijving

Een serie boekjes ontwikkeld voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of verstandelijke handicap. In de boekjes worden verschillende gevoelens uitgewerkt in tekeningen en het bijbehorende gebaar. Er zijn boekjes over de volgende thema's: bang, blij, verdrietig, aardig, boos, plagen, helpen, natte dromen en ongesteldheid.

Praktische informatie:

Koninklijke Effatha Guyot Groep

info@effathafuyot.nl

www.effthaguyot.nl

Prijzen

- de hele serie: € 30,40

- per stuk: € 4,50

3.14 The emotion game

Auteur(s): Anja van Sommeren, Uitgever: Doetinchem: Edudesk, 2004

Beschrijving

Kinderen en jongeren kunnen moeite hebben om te praten over hun gevoelens. Rechtstreeks vragen stellen kan dan bedreigend zijn, maar vragen beantwoorden naar aanleiding van een spel is minder erg.

Het spel 'The emotion game' maakt het mogelijk om spelenderwijs in te gaan op gevoelens en emoties van kinderen en jongeren met een verstandelijke handicap. Aan de hand van vragenkaartjes worden de deelnemers aangezet om te praten over emoties en gevoelens, waardoor kinderen en jongeren zichzelf beter leren kennen en ook leren om anderen beter te begrijpen. Het spel wil ook een aanzet en een hulpmiddel zijn om jongeren te helpen over (traumatische) ervaringen te leren praten. Zelfkennis van de deelnemer kan verbeterd worden. Begeleiders worden in staat gesteld om de deelnemers beter te leren kennen.

Het spel kan maximaal met zes deelnemers worden gespeeld.

Het spel bestaat uit een spelbord, vragenkaarten en doekaarten. Uiteraard ontbreken dobbelsteen en pionnen niet. Het spel dient met een spelleider / begeleider gespeeld te worden. Er is nu ook een aanvullende set verkrijgbaar over het thema seksualiteit.

Doelgroep

Kinderen/jongeren met een verstandelijke beperking in de leeftijd van 6 tot 13 jaar. Het spel blijkt ook te kunnen worden aangewend bij jongeren met een gemiddeld IQ en zonder emotionele achterstand.

Praktische informatie

Het spel is verkrijgbaar bij: Edudesk.

Tel: 0314 - 37 25 99

www.wedeo.nl

E-mail: grafisch@wedeo.nl of edudesk@wedeo.nl

3.15 Het sociale vaardighedenkwartet spel de Coole Kikker

Auteur(s): Anne Kooijman, Kosmos-Z&K Uitgevers, Utrecht 2004, ISBN: 90 215 4078 9

Beschrijving

Hoe leer je kinderen gezellig om te gaan met leeftijdgenoten terwijl ze ook voor zichzelf en voor anderen durven op te komen? Dit boek geeft ouders informatie over sociale vaardigheden en hoe ze hun kinderen daarbij kunnen stimuleren. Tijdens het lezen kunnen de kinderen met het sociale vaardighedenkwartet spel 'De Coole Kikker' spelen. De boodschap van het spel is: Als je een Coole Kikker wilt zijn, bekommer je je ook om je medemens en laat je je niet door gepest op de kast jagen.

Het kwartet spel bestaat uit negen kwartetten met belangrijke onderwerpen die ook behandeld worden tijdens sociale vaardigheidstrainingen.

De hoofdstukken in het boek volgen de thema's van het kwartet (zoals: hoe leer je iemand kennen?, hoe krijg je vrienden?, hoe werk je goed samen?, samenspelen en onderhandelen, hoe vraag je of je mee mag spelen?, wat doe je als je uitgescholden wordt?, wat doe je als een kind gepest wordt?, een meisje wordt buitengesloten). Hier wordt steeds een toelichting gegeven op de situatie, met tips voor ouders. Het kwartet spel kan bij kinderen bijdragen tot vruchtbare discussies over het oplossen van diverse sociaal moeilijke situaties.

Het spel is makkelijk aan kinderen te leren. Als de spelregels duidelijk worden uitgelegd en ze op weg geholpen worden, kunnen ze het verder zelf spelen. De ervaring leert dat de kinderen vanzelf datgene uit het spel oppikken wat ze nodig hebben.

In de klas kan het spel gebruikt worden als aanleiding om verder te praten over sociaal gedrag. In het 'Coole Kikkerplan' leest u hier meer over (zie onder 3.15).

Doelgroep

Kinderen 'tussen 8 en 88 jaar.

Ouders en Leerkrachten als intermediair.

Praktische informatie

info@decoolekikker.nl

<http://www.decoolekikker.nl>

Drs A.D. Kooijman, kinderpsychologe, 070-5115452, www.kinderpsychologe.nl

3.16 Het Coole Kikker Plan

Drs A.D. Kooijman, kinderpsychologe, 2006

Beschrijving

Samen met twee leerkrachten van de Johanneschool uit Pijnacker, Christine de Jongh en Yvonne van der Zanden, is door de auteur een simpel plan bedacht om de sfeer in een klas te verbeteren en de kinderen zich meer bewust te laten worden van hun eigen gedrag en dat van hun klasgenoten. Het plan is niet opgezet als een anti-pestproject maar de positieve insteek heeft vaak wel tot gevolg dat ongewenst gedrag, zoals pesten, haast niet meer voorkomt.

Iedere leerkracht kan met dit plan aan de slag maar het verdient aanbeveling de verschillende onderdelen van het plan stipt toe te passen. Wanneer u bijvoorbeeld een onderdeel overslaat (bijvoorbeeld de ouderavond of het theedrinken op vrijdagmiddag) is het plan minder effectief.

Een goed moment om met het Coole Kikkerplan te starten is de eerste schooldag na de zomervakantie. Als u later in het schooljaar wilt starten kan dat eventueel ook maar hoe eerder hoe beter en liever niet later dan de voorjaarsvakantie.

Er is namelijk tijd nodig om de kinderen de kans te geven te oefenen met verschillende vormen van positief gedrag.

Het Coole Kikkerplan en het Coole Kikkerblad is als pdf gratis te downloaden.

Het bevat:

- Pagina 1,2 en 3, Het Coole Kikkerplan. Pagina 4, 5 en 6, Toelichting.
- Het Coole Kikkerblad: 4 vragen die kinderen zelf kunnen beantwoorden, waarna in de groep gepraat kan worden over welk gedrag bijdraagt aan een gezellige sfeer in de klas.

Om het Coole Kikkerplan uit te voeren op school zijn verder de volgende materialen nodig:

- 5 kwartetsspellen,
- 2 posters
Op de twee posters staan de kaarten van de belangrijkste vier kwartetten uit het spel. De posters zijn beide op A1 formaat (ongeveer 85 x 60 cm).
Op de groene poster staan: iemand scheldt je uit voor 'lelijke bosaap'. Wat doe je? Scheldende Schoffies. Als ze je pesten kun jeCoole Kikker
Op de gele poster staan: Hoe werk je goed samen? Goeie Gasten. Een groep pest één kind. Wat doe je? Laffe Lefgozers
- 10 kikkerstickervellen.
Op de kikker-stickervellen (A4 formaat) zijn 24 stickers afgebeeld van verschillende illustraties uit het kwartetspel met een stippelijntje waar U zelf een complimentje op kunt schrijven. Op 3 stickers staat onder de afbeelding "Coole Kikker van de dag" en onder 2 staat "cool" onder het plaatje.

Praktische informatie

2 posters €11 + €7 verzendkosten €18

2 posters en 10 kikkerstickervellen €20 + €7 verzendkosten €27

4 posters en 20 kikkerstickervellen €39 + €7 verzendkosten €46

10 kikkerstickervellen €11 + €3 verzendkosten €14

40 kikkerstickervellen €41 + €4 verzendkosten €45

50 kikkerstickervellen €51 + €4 verzendkosten €55

www.decoolekikker.nl

Drs. A.D.Kooijman

Kinder-en Jeugdpsycholoog NIP

tel: 070-5115452 / e-mail : info@decoolekikker.nl / www.kinderpsychologe.nl

3.16 Samenspel tegenspel spel

Auteurs: Beatrijs Nolet; Brechje Overbeek, Uitgever: Tilburg: Zwijsen, 1996

Beschrijving

Dit werkboek bevat lesmateriaal voor het aanleren van sociale vaardigheden aan kinderen uit de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs. De 'relatiewijzer', het theoretisch kader waarop de lessen zijn gebaseerd, is ontleend aan het model dat werd ontwikkeld door F. Cuvelier (Relatiestudio Gent www.relatiostudio.be). In het boek zijn 9 lessen beschreven, opgedeeld in volgende rubrieken: (1) Samenspel: kennismaken, luisteren naar elkaar en samenwerken; (2) Tegenspel: ruzie maken, pesten, vooroordelen en discriminatie; (3) Spel: wie ben ik? Jongens en meisjes spelen met verschillende rollen. De lessen worden omschreven als creatief, ervaringsgericht en algemeen vormend en vergen weinig voorbereidingstijd.

Doelgroep

Kinderen uit de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs.

Praktische informatie

Uitgeverij Zwijsen, Tilburg

Tel: 013 583 88 00 | E-mail info@zwijsen.nl | www.zwijsen.nl

Deel 4. Achtergrond informatie

4.1 Denken, voelen, doen

Boek met cd-rom over de sociaal-emotionele ontwikkeling in het basisonderwijs
Deley, T.; Antwerpen/Apeldoorn: Garant uitgevers, 61 pag. (ISBN: 90 441 156 93)

Om meer grip te krijgen op kinderen in sociaal-emotionele kwesties is het belangrijk voor jezelf, helder te krijgen wat sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen inhoudt. Wat bezielt een kind dat opstandig is? Wat gaat in dat kind om, in zijn denken, voelen en doen? Wat bezielt een kind om zich steeds zo angstig te gedragen bij nieuwe activiteiten? Wat denkt het? Wat voelt het? Wat is het verband tussen hoe het kind zich voelt, gedraagt en denkt?

In het boek worden twee methodieken gepresenteerd, te weten de uitsprakenmethodiek en de competentiemethodiek. Hiermee kun je leren wat het verband is tussen het denken, het voelen en het doen van kinderen in probleemsituaties en wat dat betekent voor het effectief omgaan ermee. De beschrijving is voorzien van praktische voorbeelden en een handleiding voor het werken met een sociaal-emotioneel handelingsplan. Bij beide methodieken staat het verhaal, dat de leerkracht vertelt over het kind, centraal. Daarmee sluit de benadering aan bij de beginselen van de narratieve psychologie, de psychologie van het verhaal.

Het boek verschaft verder veel informatie over sociaal-emotionele ontwikkeling, plus de achterliggende theorie van 'Denken, voelen, doen'. Met de cd-rom kunnen de uitspraken en competenties digitaal worden verwerkt.

Naast dit basisboek verschijnt onder dezelfde naam een reeks met verhalenboeken van leerkrachten over het omgaan met kinderen in sociaal-emotionele kwesties.

Verkrijgbaar bij Maklu, telefoon: 055 – 522 06 25, info@maklu.nl
Prijs: € 14,80

4.2 Wat is er?

'Wat is er?' is de titel van een praktisch boek, dat ouders en begeleiders handvatten biedt om de sociaal-emotionele ontwikkeling van cliënten met een verstandelijke-, auditieve- of communicatieve beperking te begeleiden. Onderzoek heeft uitgewezen dat vier gebieden van groot belang zijn bij het begeleiden van de sociaal-emotionele ontwikkeling van deze doelgroep. Daarom lopen deze gebieden, te weten: het ontstaan van veilige hechting; de autonomie ontwikkeling; de emotionele ontwikkeling; en de sociale ontwikkeling, als een rode draad door het boek. Het boek biedt een methode om aan te sluiten bij het juiste niveau en van daar uit te stimuleren en tot ontwikkeling te komen.

Bestellen via: www.kegg.nl
Prijs: € 12,00
Koninklijke Effatha Guyot Groep/methode Weerklank
Saskia Voortman
Tel.: 020 – 667 86 78
s.voortman@kegg.nl

4.3 Groeipijnen in sociaal contact

Sociale vaardigheden voor school en ouders

Verliefde, E.

Uitgeverij Acco, Leuven, 1999, ISBN 90 334 4364 3

Een boek voor leerkrachten, ouders en hulpverleners die sociale vaardigheden willen aanleren aan kinderen van 5 tot 13 jaar. Via illustraties en oefeningen wordt gewerkt aan waarnemen, gevoelens, zelfbeeld, sociaal begrip, probleemoplossend denken en gedrag.

4.4 Ik kon mijn adem niet ademen

Dramalessen over emoties voor de middenbouw van de basisschool

Heer, J. de en Vos, M. Uitgeverij Damon, Budel, 2002-2003, ISBN 90 5573 335 0.

Prijs € 11,50

Project over de vier basisemoties boosheid, angst, blijheid en verdriet, waarbij drama de belangrijkste werkvorm is. Het project bestaat uit ongeveer 15 bijeenkomsten.

www.damon.nl/boek

4.5 Luister je wel naar mij?

Gespreksvoering met kinderen tussen de vier en twaalf jaar

Delfos, M.F. Uitgeverij SWP, Amsterdam, 2003, ISBN 90 6665 340 x

In dit boek wordt beschreven hoe gesprekken met kinderen gevoerd kunnen worden. Hoe krijg je ze aan de praat over wat hen bezighoudt? Welke vraagtechnieken zijn op welke leeftijd geschikt? Hoe schat je de mentale leeftijd van een kind in?

www.swp.nl

4.6 Vogel: over omgaan met leeftijdsgenootjes

Uitgever Pereboom, Bussum. 1997 (ISBN: 90 755 640 4X). € 11,50

'Vogel' maakt verre reizen en raakt zo vervuld van zichzelf en zijn vliegkunst, dat hij alleen nog aan zichzelf denkt. Op zijn verste reis komt 'Vogel' tot de ontdekking, dat andere vogels ook belangrijk zijn en dat de wereld niet alleen om hem draait. 'Vogel' is een therapeutisch verhaal voor kinderen van zes tot twaalf jaar. Het laat kinderen ervaren, dat ieder mens even belangrijk is en zijn eigen wereld heeft. Het boek bevat twee versies: één voor meisjes en één voor jongens. Het is geschikt om te gebruiken voor kinderen met een stoornis binnen het autismespectrum om hen te helpen bij hun omgang met leeftijdgenoten.

4.7 Waardig en vaardig in het leven

Hoe jongeren sociaal en emotioneel uit te rusten voor de volwassenheid

Harcourt Test Publishers, Amsterdam. 9026517165. Prijs: € 27,50

Het boek bevat een beschrijving van noodzakelijke en wenselijke vaardigheden die kinderen en jongeren in loop van de ontwikkeling van 0 tot 18 jaar. Het boek bevat tevens de beschrijving van de rol van de verschillende categorieën opvoeders bij het verwerven van die vaardigheden. Het boek kan uitsluitend besteld worden via de boekhandel.

E-mail: info@harcourt.nl. Telefoon: 020 - 4852970

4.8 Zorg voor school en thuis

Serie van acht brochures rond sociaal-emotionele thema's, bedoeld voor ouders en leerkrachten. Uitgangspunt van de brochures is dat de zorg voor een evenwichtige sociaal-emotionele ontwikkeling een verantwoordelijkheid is van school én ouders samen.

De boekjes bieden informatie, vergroten de herkenbaarheid van bijzonder gedrag en geven tips. De thema's die aan de orde komen, zijn: sociaal gedrag ('Vrienden in overvloed'); pesten ('Ik ga weer graag naar school!'); agressief gedrag ('Tel dan eerst even tot tien!'); faalangst ('Ik kan het! Ik kan het!'); ADHD ('Zit nu eens even stil?'); teruggetrokken en depressief gedrag ('Weet je, het blijft niet altijd zo').

Prijs per boekje: € 8,70. Complete set: € 79,70

CPS, Amersfoort

cps@cps.nl

Tel: 033 – 4534343

4.9 Wat is er?

'Wat is er?' is de titel van een praktisch boek, dat ouders en begeleiders handvatten biedt om de sociaal-emotionele ontwikkeling van cliënten met een verstandelijke-, auditieve- of communicatieve beperking te begeleiden. Onderzoek heeft uitgewezen dat vier gebieden van groot belang zijn bij het begeleiden van de sociaal-emotionele ontwikkeling van deze doelgroep. Daarom lopen deze gebieden, te weten: het ontstaan van veilige hechting; de autonomie ontwikkeling; de emotionele ontwikkeling; en de sociale ontwikkeling, als een rode draad door het boek. Het boek biedt een methode om aan te sluiten bij het juiste niveau en van daar uit te stimuleren en tot ontwikkeling te komen.

Bestellen via: www.kegg.nl

Prijs: € 12,00

Koninklijke Effatha Guyot Groep/methode Weerklank

Saskia Voortman

Tel.: 020 – 667 86 78

s.voortman@kegg.nl

4.10 Denken, voelen, doen

Boek met cd-rom over de sociaal-emotionele ontwikkeling in het basisonderwijs
Deley, T.; Antwerpen/Apeldoorn: Garant uitgevers, 61 pag. (ISBN: 90 441 156 93)

Om meer grip te krijgen op kinderen in sociaal-emotionele kwesties is het belangrijk voor jezelf, helder te krijgen wat sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen inhoudt. Wat bezielt een kind dat opstandig is? Wat gaat in dat kind om, in zijn denken, voelen en doen? Wat bezielt een kind om zich steeds zo angstig te gedragen bij nieuwe activiteiten? Wat denkt het? Wat voelt het? Wat is het verband tussen hoe het kind zich voelt, gedraagt en denkt?

In het boek worden twee methodieken gepresenteerd, te weten de uitsprakenmethodiek en de competentiemethodiek. Hiermee kun je leren wat het verband is tussen het denken, het voelen en het doen van kinderen in probleemsituaties en wat dat betekent voor het effectief omgaan ermee. De beschrijving is voorzien van praktische voorbeelden en een handleiding voor het werken met een sociaal-emotioneel handelingsplan. Bij beide methodieken staat het verhaal, dat de leerkracht vertelt over het kind, centraal. Daarmee sluit de benadering aan bij de beginselen van de narratieve psychologie, de psychologie van het verhaal.

Het boek verschaft verder veel informatie over sociaal-emotionele ontwikkeling, plus de achterliggende theorie van 'Denken, voelen, doen'. Met de cd-rom kunnen de uitspraken en competenties digitaal worden verwerkt.

Naast dit basisboek verschijnt onder dezelfde naam een reeks met verhalenboeken van leerkrachten over het omgaan met kinderen in sociaal-emotionele kwesties.

Verkrijgbaar bij Maklu, telefoon: 055 – 522 06 25, info@maklu.nl
Prijs: € 14,80

4.11 De sociaal-emotionele ontwikkeling evalueren

Dit boek biedt drie verschillende instrumenten voor het signaleren en diagnosticeren van gedragsproblemen en sociaal-emotionele ontwikkeling. Het gaat om de 'signaleringslijst gedragsproblemen'. Deze is landelijk genormeerd aan leerlingen van 5 tot en met 8 jaar (groep 2-4). Daarnaast zijn er een handleiding en formulieren voor gedragsobservaties volgens de methode tijdsteekproef en een handleiding en formulieren voor het afnemen van een sociogram volgens de methode waarbij iedere leerling in de groep alle andere leerlingen beoordeelt.

STEVIN uitgeverij en adviesbureau. ISBN: 9076411182. Prijs: € 40,50
Tel: 06 – 18878161. stevin@hetnet.nl

4.12 Interculturele sociale vaardigheden op de basisschool

Basisboek voor leerkrachten en hulpverleners

Kayser, D., Elsevier Bedrijfsinformatie, Maarssen, 1996, ISBN 90 352 1763 2

De publicatie geeft de leerkrachten een referentiekader en praktische richtlijnen voor het omgaan met verschillende etnische achtergronden bij kinderen. Accenten zijn: culturele factoren en hun invloed op het sociale gedrag van kinderen; de beroepshouding van leerkrachten en hun gevoeligheid in de communicatie met kinderen met verschillende etnische achtergronden.

Elsevier Gezondheidszorg. Tel: 0314-358358 / info@ebi.nl
www.elseviergezondheidszorg.nl

Bronnen

- Eijk, A., van der, Hannink, M., Hermsen, P., Kerkhof, J., van den, Koopman, C., Rensen, Scheepers, E., J., Urk, I., van den, Veldman, L., *Concept leerlijn sociaal-emotionele en seksuele vorming*, FODOK, Utrecht, versie 30-08-1004.
- Empelen, P., van, *Mag het ook ietsjes meer zijn? Bespreking onderzoek Eva Jané-Llopis naar effectiviteit gezondheidsbevorderende en preventieprogramma's psychische problemen*, De Psycholoog, april 2004.
- Helvoort, K., van; Clarijs, Y., *Marietje Kessels Project, weerbaarheidvergroting bij kinderen van 10 tot 13 jaar*, NIZW, Utrecht, 1999.
- Kok, E.; Middelaar, M., *Geen kopietjes meer, seksuele voorlichtingsmaterialen en seksuele voorlichting aan dove kinderen en jongeren*, TransAct, Utrecht, 2003.
- Lammers, M., Pauli, Tessel, *Van calamiteit naar preventiebeleid*, TransAct, december 2003.
- Lammers, M., Kok, E. en Oude Avenhuis, A., *Preventie van seksueel misbruik bij vrouwen en mannen met een handicap - noodzaak, doel en effectiviteit preventieprogramma's - overzicht van programma's en materialen*, TransAct, april 2005.
- Lammers, M., Meintser, N., *Weerbaar ondanks beperking - weerbaarheidsprogramma's opzetten voor mensen met een beperking*, TransAct, 2005.
- Oosten, N., van; Hoïng, M., *Primaire preventie van seksueel geweld*, Tijdschrift voor seksuologie (redactie: Gijs, L.; Gianotten, W.; Vanwesenbeeck, I.; Weijnenborg, P.), Bohn Stafleu van Lochum, Houten, 2004.
- Versluis, W.; Laan, E., *Effectiviteit van seksueel misbruik preventieprogramma's ter voorkoming van seksueel misbruik*, Tijdschrift voor seksuologie, 2003, nr. 27, 187-195.
- [Www.sociaalemotioneel.nl](http://www.sociaalemotioneel.nl)
- Overig: internet.